

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง "การศึกษาสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ตามการรับรู้ของครูสังคมศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร" ผู้วิจัยได้ศึกษา เอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ซึ่งนักการศึกษาและนักจิตวิทยาทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ศึกษาไว้ ผู้วิจัยได้นำเสนอในหัวข้อต่อไปนี้

1. ความสำคัญของ สภาพแวดล้อมของโรงเรียนต่อการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา
2. สภาพแวดล้อมด้านกายภาพ
 - 2.1 ความหมายและความสำคัญของสภาพแวดล้อมด้านกายภาพ
 - 2.2 สภาพแวดล้อมด้านกายภาพที่ดี
3. สภาพแวดล้อมด้านวิชาการ
 - 3.1 ความหมายและความสำคัญของสภาพแวดล้อมด้านวิชาการ
 - 3.2 สภาพแวดล้อมด้านวิชาการที่ดี
4. สภาพแวดล้อมด้านการบริหารและการจัดการ
 - 4.1 ความหมายและความสำคัญของสภาพแวดล้อมด้านการบริหารและการจัดการ
 - 4.2 สภาพแวดล้อมด้านการบริหารและการจัดการที่ดี
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 5.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

ความสำคัญของสภาพแวดล้อมของโรงเรียนต่อการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา

โรงเรียน เป็นสถาบันที่สังคมจัดตั้งขึ้น เพื่ออบรมสั่งสอนพลเมืองของสังคมให้มีความรู้ มีทักษะ และอบรมบ่มนิสัยให้มีลักษณะที่สังคมต้องการ ตลอดระยะเวลาที่ยาวนานที่เด็กต้องอยู่ในโรงเรียน สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในโรงเรียนตั้งแต่อาคารเรียน ห้องเรียน บริเวณโรงเรียน ระบบแสงสว่าง การถ่ายเทอากาศ เครื่องอำนวยความสะดวก ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน กิจกรรมการเรียนการสอน และระเบียบข้อบังคับภายในโรงเรียนจะมีอิทธิพลในการเสริมสร้างคุณลักษณะที่ดีของนักเรียนทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสังคม ดังนั้นสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนจึงเป็นเสมือนรูปแบบของสังคมจำลองที่นักเรียนจะต้องพบปะกับบุคคลหลายประเภท ที่มีพื้นฐานทางสังคมที่แตกต่างกัน ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เด็กได้รับจึงเป็นสิ่งสำคัญในการเตรียมความพร้อมสำหรับการเป็นพลเมืองที่มีประสิทธิภาพ ดังที่ ไพฑูรย์ ลินลารัตน์ (2524 : 24-25) กล่าวว่า "โรงเรียนนอกจากจะทำหน้าที่เฉพาะแล้วยังมีหน้าที่ด้านสังคมประกิดด้วยคือ การสอนให้เด็กรู้จักและเข้าใจที่จะปฏิบัติตัวในสังคมโรงเรียน ซึ่งเป็นเสมือนสังคมจำลองที่จะให้ผู้เรียนได้คุ้นเคยและเรียนรู้ชีวิตจริงต่อไป" ในการเตรียมประสบการณ์นั้นโรงเรียนจำเป็นต้องจัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ภายในโรงเรียนให้เด็กได้ฝึกฝนทดลองปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดทักษะ สามารถที่จะนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับในโรงเรียนไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมประชาธิปไตยที่ให้สิทธิเสรีภาพแก่พลเมืองอย่างมากมาย ดังนั้นพลเมืองจึงควรต้องรู้บทบาทและปฏิบัติหน้าที่ของคนที่มีต่อสังคมให้ถูกต้อง สอดคล้องกับที่ วรทัศน์ บุญโคตร (2528 : 44) กล่าวว่า "โรงเรียนในฐานะที่เป็นสังคมจำลองในการพัฒนาผู้เรียนให้เรียนรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่สามารถนำไปปรับปรุงใช้ในชีวิตประจำวันได้ ถ้าโรงเรียนจัดกระบวนการเรียนการสอนอย่างมีระบบและส่งเสริมการจัดกิจกรรมนักเรียนที่มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพจะทำให้นักเรียนเป็นคนที่มีคุณภาพของสังคมและเป็นบุคคลที่สังคมปรารถนา"

การจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนให้เด็กได้มีโอกาสฝึกปฏิบัติ อันจะเป็นการสร้างประสบการณ์ให้แก่เด็กนักเรียนให้พร้อมสำหรับการเข้าเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม นับเป็นเป้าหมายสูงสุดของโรงเรียนในการจัดการศึกษาและการเตรียมผู้เรียนให้พร้อมที่จะเป็นพลเมืองที่มีประสิทธิภาพของสังคมในอนาคตนั้น จะเห็นได้ว่าสอดคล้องกับจุดประสงค์ของหลักสูตรวิชา

สังคมศึกษาที่มุ่งฝึกฝนให้เยาวชนเติบโตเป็นพลเมืองดี มีความรู้ ความคิด รู้จักใช้เหตุผลและมีวิจรรณญาณอย่างถูกต้อง ให้รู้จักหน้าที่ของตนเองคือครอบครัว ต่อประเทศชาติ รู้จักใช้สิทธิในทางที่ถูกต้อง และมีเหตุผล เพราะลักษณะเนื้อหาและขอบข่ายของวิชาที่มุ่งศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสังคม วิชาสังคมศึกษาจึงเป็นเสมือนแกนกลางของบรรดาวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตในสังคม การจัดการเรียนสอนในวิชาสังคมศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองดีของสังคมจึงต้องให้เด็กมีทั้งความรู้ทางวิชาการ และการฝึกประสบการณ์ทั้งในและนอกห้องเรียนในลักษณะของการเรียนรู้โดยการกระทำ ดังที่ วิลเลียม แทรมบูริโน (William Tramburrino, 1966 : 245-247) กล่าวว่า "...โรงเรียนไม่ควรตัดขาดจากชุมชน ควรเตรียมเด็กเพื่อให้ออกไปเป็นสมาชิกที่ดีตามที่สังคมต้องการ ให้สามารถดำเนินชีวิตตามวิถีทางประชาธิปไตย และควรได้มีการฝึกการรับผิดชอบในสังคมให้มาก ถ้าเขาไม่ได้มีโอกาสที่จะฝึกฝนแล้วก็ไม่อาจมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมในสังคมได้" ดังนั้นการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา หากสามารถจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนให้เอื้อต่อการเรียนการสอนตามจุดประสงค์ของวิชาแล้ว จะเท่ากับเป็นการสนองเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษาที่มุ่งความเป็นพลเมืองที่มีประสิทธิภาพให้กับสังคม

กรมสามัญศึกษาได้ประกาศทิศทางในการจัดการศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวกับการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดีในโรงเรียน (หน่วยศึกษานิเทศก์ 2532 : 1-10) ได้แบ่งสภาพแวดล้อมในโรงเรียนเป็น 3 ด้าน ได้แก่

1. สภาพแวดล้อมด้านกายภาพ
2. สภาพแวดล้อมด้านวิชาการ
3. สภาพแวดล้อมด้านการบริหารและการจัดการ

การแบ่งสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนตามแนวนโยบายของกรมสามัญศึกษาทั้ง 3 ด้านนั้น มีจุดมุ่งหมายที่จะส่งเสริมปรับปรุงให้สภาพแวดล้อมในโรงเรียนเป็นสภาพแวดล้อมที่พึงปรารถนา ดังนั้นในการศึกษาถึงสภาพแวดล้อมของโรงเรียนว่าเอื้อต่อการเรียนการสอนสังคมศึกษาเพียงใด จึงมุ่งศึกษาสภาพแวดล้อมตามแนวนโยบายของกรมสามัญศึกษา

สภาพแวดล้อมด้านกายภาพ

ความหมายและความสำคัญของสภาพแวดล้อมด้านกายภาพ

สภาพแวดล้อมด้านกายภาพ หมายถึง สภาพแวดล้อมด้านวัตถุ ได้แก่ บริเวณโรงเรียน อาคารเรียน ห้องเรียนหรือห้องประกอบอื่น ๆ วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนระบบแสงสว่างและการถ่าย เทออากาศ

อาคารและสภาพแวดล้อมของโรงเรียนจะมีส่วน เสริมสร้างความ เจริญงอกงามของนักเรียนทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสังคม เพราะนอกจากจะเป็นที่พักอาศัย มีเครื่องอำนวยความสะดวกการเรียนรู้อแล้ว ยังเป็นที่พบปะสังสรรค์ มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างครูและนักเรียน ยังเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมทางการศึกษาของนักเรียนและชุมชน (สุปรีชา หิรัญโต 2524 : 57) นอกจากนี้อาคารและสภาพแวดล้อมยังมีอิทธิพลหล่อหลอมพฤติกรรม เจตคติ ค่านิยม สติปัญญา และสังคมของนักเรียนและครูอีกด้วย พื้นที่นอกอาคารไม่เพียงแต่จะเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจและมีคุณค่าทางการศึกษาเท่านั้น ยังให้ประโยชน์ในการสังสรรค์ร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียน ครูด้วยกัน หรือนักเรียนด้วยกัน นอกเวลาเรียน ดังนั้นอาคารและสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อการเรียนของนักเรียน ถ้าโรงเรียนจัดอาคารและสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนได้น่าอยู่จะเป็นตัวกระตุ้นต่อการเรียนรู้ของนักเรียนให้ได้สัมฤทธิ์ผลสูง ในทางตรงกันข้ามถ้าโรงเรียนจัดอาคารและสภาพแวดล้อมไม่น่าอยู่จะมีผลต่อสุขภาพจิตและความสนใจในการเรียนของนักเรียนอันจะส่งผลกระทบต่อสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของเด็กได้ ดังที่ หนีส์ หันนาคินทร์ (2526 : 6) ได้กล่าวถึงความสำคัญของสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนว่า การที่นักเรียนได้อยู่ในโรงเรียนที่มีสภาพแวดล้อมดีจะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและความรักในโรงเรียนในสถาบัน ความรู้สึก เช่นนี้จะนำไปสู่ความรักหวงแหนในชื่อเสียงของโรงเรียน ถ้าโรงเรียนสร้างความรู้สึก เช่นนี้ให้เกิดขึ้นได้ก็จะเป็นสิ่งที่ควบคุมความประพฤติของนักเรียนไปในตัว เพราะนักเรียนย่อมจะไม่พยายามให้โรงเรียนที่ตัวเองรักและภูมิใจต้องเสียชื่อเสียง เพราะการกระทำของตัวเอง

เอนกกุล กรีแสง (2520 : 17) ได้เน้นถึงความสำคัญของการจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน โดยให้แนวคิดว่าการศึกษานักเรียนส่วนใหญ่จะยอมรับฟังแล้วว่า ครูมิใช่ตัวจักร

สำคัญที่จะสร้างความ เจริญเติบโตแก่เด็กทุกด้าน อาคารสถานที่และการจัดสภาพแวดล้อมภายใน โรงเรียนก็มีส่วนช่วยสร้าง เสริมความ เจริญงอกงามทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสังคม ของนักเรียนอย่างมาก

ในเรื่องสภาพแวดล้อมด้านกายภาพนี้ กรมสามัญศึกษาได้เล็งเห็นความสำคัญและ ประกาศเป็นนโยบายปฏิบัติดังกล่าวประกาศของ อธิบดีกรมสามัญศึกษา เมื่อวันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ.2531 เรื่องทิศทางในการจัดการศึกษาของกรมสามัญศึกษาที่ได้ย้ำนโยบายทางด้าน สิ่งแวดล้อมข้อที่ 2 คือ

"กรมสามัญศึกษา เชื่อว่าบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดีของโรงเรียนจะมีส่วนในการเสริมสร้างความคิด จิตใจ และคุณธรรมต่าง ๆ อันพึงประสงค์ได้ มีผู้กล่าวว่าครูอาจแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภทคือ ครูพูดได้และครูที่พูดไม่ได้ ครูพูดได้เป็นที่รู้จักกันดีและได้รับการยกย่องและยอมรับว่ามีความสำคัญยิ่ง แต่ครูพูดไม่ได้มักได้รับการกล่าวถึงน้อย บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนถือว่าเป็นครูที่พูดไม่ได้ เชื่อว่าโรงเรียนที่สะอาด ร่มรื่น เรียบง่าย สดชื่น สงบ แจ่มใสมีชีวิตชีวา วัสดุอาคารสถานที่ได้รับการดูแล มีความเป็นปัจจุบัน พร้อมทั้งจะให้ครูและนักเรียนได้ใช้ตลอดเวลาอย่าปล่อยให้ครูและนักเรียนได้รับอิทธิพลทำให้เป็นคนละเมียดอ่อน จิตใจแจ่มใส รักสวยรักงาม รักความสะอาด ความสงบ เรียบง่าย และรักความร่มรื่นไปด้วย ถือว่าเป็นคุณธรรมต่าง ๆ อันพึงประสงค์ ตามหลักสูตรอันจะเกิดขึ้นในตัวนักเรียนโดยครูประเภทพูดไม่ได้นี้เป็นอย่างมาก จึงเป็นการสมควรที่โรงเรียนจะต้องพยายามจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนเพื่อประโยชน์ในการที่เด็กจะได้พัฒนาให้เต็มความรู้ความสามารถ"

ดังนั้นการจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนที่ดีจึง เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจะมีอิทธิพลในการหล่อหลอมพฤติกรรม เจตคติ ค่านิยม สติปัญญา และสังคมของนักเรียน ก่อให้เกิดความรัก ภูมิใจ ห่วงแทนในชื่อเสียงของโรงเรียน สุปรีชา ทิรัญโต (2524 : 183-185) ได้แบ่งสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนออกได้ดังนี้

1. บริเวณเรียน (Study Area) : สามารถแบ่งออกได้เป็น

- ก. ห้องเรียนทั่วไป (General Classroom) หมายถึง ห้องเรียนโดยทั่วไปซึ่งใช้สอนตามปกติ
- ข. ห้องเรียนวิชาเฉพาะ (Specialized Classroom) หมายถึง บริเวณเพื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ หรือห้องเรียนประจำวิชาที่มีลักษณะพิเศษ ซึ่งต้องการอุปกรณ์เครื่องใช้

พิเศษแตกต่างจากห้องเรียนอื่น ๆ

2. บริเวณบริการและสนับสนุนการเรียน (Auxiliary spaces) หมายถึง พื้นที่ที่จัดขึ้นเพื่อกิจกรรมอื่น ๆ นอกเหนือจากกิจกรรมภายในห้องเรียน เพื่ออำนวยความสะดวก โดยการให้บริการแก่ครูและนักเรียน ช่วยให้การดำเนินการของโรงเรียน เป็นไปโดยราบรื่น

3. บริเวณพักผ่อนหย่อนใจ (Recreation area) หมายถึง บริเวณที่ใช้พักผ่อนนันทนาการ พบปะสังสรรค์ระหว่างเพื่อนฝูง เล่นกีฬา ฟังดนตรี

4. บริเวณที่พักอาศัย (Residential area) หมายถึง บริเวณที่ใช้เป็นที่พักอาศัยของนักเรียน ครู คนงาน ภารโรง

รุ่งทิวา จักรกร (2528 : 155-157) ได้แบ่งประเภทอาคารและบริเวณโรงเรียนเป็น 3 ลักษณะคือ

1. อาคารเรียน หมายถึง อาคารที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอน โดยตรง ตั้งแต่อาคารเรียนถาวร อาคารเรียนชั่วคราว ซึ่งภายในอาคารนอกจากจะมีห้องเรียนแล้วยังมีห้องสมุด ห้องแนะแนว ห้องพยาบาล ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องพักรู

2. อาคารประกอบ ได้แก่ หอประชุม โรงอาหาร โรงพลศึกษา โรงฝึกงาน ห้องน้ำห้องส้วม บ้านพักครู บ้านพักภารโรง

3. บริเวณ ได้แก่ สนามกีฬา สวนดอกไม้ ต้นไม้ยืนต้น ถนนภายใน ที่ดินสำหรับฝึกงานเกษตร แหล่งน้ำ ร้ว

จึงอาจสรุปได้ว่าภายในบริเวณโรงเรียนจะประกอบด้วย ตึกเรียน ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ หอประชุม โรงอาหาร สถานที่เล่นกีฬา โรงฝึกงาน สวนสาธารณะ ระบบการจราจร ระบบสาธารณูปโภค และที่พักอาศัย

สภาพแวดล้อมด้านกายภาพที่ดี

ลักษณะสภาพแวดล้อมด้านกายภาพที่ดีช่วยทำให้เกิดความสุขทั้งทางร่างกายและจิตใจ ต่อผู้ที่อยู่และผู้พบเห็น ทั้งยังช่วยสนับสนุนให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดความรู้ลึกซึ้งที่ดีต่อการเรียนรู้ เกิดความรักความภาคภูมิใจต่อโรงเรียน อันจะส่งผลถึงความพยายามที่จะสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ สร้างชื่อเสียงเกียรติยศให้กับตนเองและโรงเรียน และก่อให้เกิด

นิสัยอันพึงประสงค์ ฉะนั้นในการพิจารณาเลือกที่ตั้งของโรงเรียนจึงต้องคำนึงถึงอาคารและสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนให้มีคุณลักษณะอันสามารถทำหน้าที่และให้ประโยชน์ต่อการเรียนรู้ได้สูงสุด ซึ่งเรื่องนี้ได้มีนักการศึกษาของไทยหลายท่านได้ให้ข้อคิดเห็นไว้ดังนี้

ปริญญ์ อังศุสิงห์ (2521 : 76) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของโรงเรียนที่ดีที่จะสนองประโยชน์ใช้สอยได้สูง ควรมีลักษณะดังนี้

1. ความเพียงพอ (Adequacy) หมายถึง พื้นที่ มีบริเวณอาคาร ห้องเรียน และอุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างเพียงพอ
2. ความเหมาะสม (Suitability) หมายถึง ความเหมาะสมในการเลือกที่ตั้งของโรงเรียน ลักษณะของพื้นที่ การจัดห้องต่าง ๆ เป็นต้น
3. ความปลอดภัย (Safety) หมายถึง การป้องกันมิให้เกิดอุบัติเหตุหรืออันตรายต่าง ๆ
4. สุขลักษณะ (Healthfulness) หมายถึง การพิจารณาส่งเสริมในด้านสุขภาพและอนามัยเป็นหลัก
5. ระยะทางการติดต่อใช้สอย (Accessibility) หมายถึง เส้นทางหรือระยะทางจากบ้านมาโรงเรียน หรือจากจุดต่าง ๆ ในบริเวณโรงเรียน
6. การยืดหยุ่นได้ (Flexibility) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ผนัง กั้นห้องหรืออุปกรณ์เครื่องใช้ให้ใช้ประโยชน์แก่กิจกรรมหลาย ๆ อย่าง
7. ประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึง การใช้พื้นที่ อาคาร อุปกรณ์ต่าง ๆ ให้ได้ผลเต็มที่
8. การประหยัด (Economy) หมายถึง การวางแผนผังบริเวณออกแบบอาคารให้คุ้มค่างบเงินที่ได้ลงทุนไปและเสียค่าบำรุงรักษาน้อย
9. การขยายตัว (Expansibility) หมายถึง การขยายตัวของบริเวณและอาคาร โดยมีการออกแบบที่เหมาะสม ขยายตัวได้ง่ายและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายน้อย
10. รูปร่าง (Appearance) หมายถึง การวางแผนผังบริเวณโรงเรียน อาคาร และการตกแต่งภายในภายนอกให้เป็นที่ชื่นชมแก่ผู้พบเห็น รวมทั้งการบำรุงรักษาอาคารสถานที่ให้สวยงามและสะอาดอยู่เสมอ

สุปรินชา ทิรัญโต (2524 : 181) และวิจิตร วรคมางกูร (2524 : 25-27) ได้ให้หลักเกณฑ์ที่สอดคล้องกันในการ เลือกที่ตั้งโรงเรียน เพื่อให้การใช้อาคารและสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนทำหน้าที่และให้ประโยชน์ต่อการ เรียนรู้ได้สูงสุด จะต้องประกอบด้วย

1. สถานที่ตั้งต้องพิจารณาถึงความสะดวกในการติดต่อและมีบรรยากาศที่ดีในระยะยาว
2. ลักษณะพื้นที่ที่ตั้งอาคารสถานที่ควร เป็นที่ราบหรือที่ราบสูง น้ำท่วมไม่ถึงและ ไม่เป็นที่สูงจน เป็นปัญหา เกี่ยวกับสุขภาพ
3. ขนาดและ เนื้อที่ควรมีขนาดกว้างพอที่จะสร้างตึกเรียน อาคารประกอบ มีที่ว่างสำหรับการ เรียนพละนันทรมิ มีที่โล่ง เป็นสนาม เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ
4. ควรพิจารณาถึงการคมนาคมไม่ห่างไกลจากแหล่งชุมชนมากนัก
5. ควรตั้งอยู่ในที่ปลอดภัยจกสิ่งรบกวนต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดอุปสรรคต่อการ เรียน เช่น โรงงานอุตสาหกรรม

เมธี บิสันธนานนท์ (2528 : 60-61) ได้ให้หลักในการพิจารณา เลือกที่ตั้งของโรงเรียนดังนี้

1. ที่ดินที่จะตั้งโรงเรียนจะต้องสนับสนุนหรือ เอื้ออำนวยต่อการ เรียนการสอน
2. ที่ตั้งโรงเรียนจะต้องให้มีความสะดวกแก่นักเรียนส่วนใหญ่ในการ เดินทางไปกลับ
3. ที่ดินจะต้องมีขนาด เพียงพอตามที่ทางราชการกำหนดและมีลักษณะ เหมาะสม
4. สภาพแวดล้อมทั่วไปของที่ตั้งโรงเรียนต้องมีความสุนทรีย์
5. เป็นที่ปลอดภัย
6. อากาศบริสุทธิ์ส่งเสริมสุขภาพ
7. เป็นที่ปลอดภัยจากเสียงการจราจรทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ

และโรงงานอุตสาหกรรม

8. เป็นพื้นที่มีดินดี ปลูกต้นไม้ พืช และทำแปลง เกษตรได้
9. มีน้ำเพียงพอ
10. เป็นที่ตั้งอยู่ใกล้สถานที่บริการต่าง ๆ ของชุมชน และสิ่งที่จะอำนวยความสะดวกต่อการ เรียนการสอน เช่น ห้องสมุดประชาชน สวนสาธารณะ พิพิธภัณฑ์ สถานีดับเพลิง และสถานที่ตำรวจ

11. ตั้งอยู่ใน เขตที่ไม่ขัดกับผัง เมืองที่กำหนดไว้

12. ที่ตั้งโรงเรียนต้องมีความสะดวกในการ เดินทางและใช้ยานพาหนะตามความเหมาะสมของท้องถิ่น

13. มีงบประมาณพอเพียงที่จะจัดซื้อที่ดิน ขณะเดียวกันก็ต้องพิจารณาซื้อที่ดินในราคาให้เหมาะสมกับงบประมาณที่มี โดยพยายามให้เป็นไปตามหลักการต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

14. ที่ตั้งของโรงเรียนควรจะสามารถเอื้ออำนวยให้ชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ ได้ใช้ประโยชน์ได้ตามสมควร

15. ที่ตั้งของโรงเรียนควรมีทางขยายขนาดที่ตั้งโรงเรียนออกไปได้อีกในอนาคต นอกจากนี้ นักการศึกษาต่างประเทศยังได้ให้ข้อคิดเห็น เกี่ยวกับลักษณะที่ตั้ง อาคารเรียน ซึ่งมีแนวทางที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่

รีดเดอร์ วาร์ด เกลน (Reeder Ward Glen, 1958 : 210) ได้ให้ความเห็น เกี่ยวกับหลักในการ เลือกที่ตั้งของโรงเรียนดังนี้ คือ

1. ควรมี ~~.....~~ ใกล้หรือมีการคมนาคมไปมาสะดวก
2. ควรตั้งอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ปราศจากสิ่งรบกวนทางเสียง กลิ่น และแหล่งอบายมุข
3. มีขนาดพื้นที่กว้างพอเพียงสำหรับสร้างอาคารเรียน สถานที่ว่างสำหรับการ เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ

พอล ดับบลิว ซีเกอร์ (Paul W. Seager, 1961 : 5-6) เสนอว่าการวางแผนผังโรงเรียนที่ดีควรจัดวางแปลนอย่างดีในการระบายอากาศและแสงสว่าง ภายในบริเวณโรงเรียนควรจัดวางตัวอาคารให้เหมาะสมกับเนื้อที่ ความสวยงาม ความสะดวกสบาย และใช้ประโยชน์ได้ดี

ส่วน แอล เวต (L. Waite, 1958 : 90) ได้กล่าวถึงสิ่งที่ควรคำนึงเกี่ยวกับองค์ประกอบพื้นฐานของอาคารไว้ว่า

1. ความยืดหยุ่นรวมถึงความสามารถในการขยายต่อเติมได้ ความสามารถในการปรับปรุงและตัดแปลงในด้านการใช้สอย

2. ความสัมพันธ์เกี่ยวกับระดับของพื้นที่ห้องให้ เหมาะกับระดับชั้น เรียนของ เด็ก
3. ลักษณะการจัดอาคาร เดี่ยวหรือกลุ่ม ซึ่งแตกต่างกันไปตามรูปลักษณะของอาคาร
4. ระบบโครงสร้างของอาคาร เป็นชนิดสูงหลายชั้น (High density) แบบผนังรับน้ำหนักหรือแบบอื่น ๆ
 5. สามารถใช้แสงสว่างและการถ่ายเทอากาศโดยทางธรรมชาติ
 6. การจัดระเบียบทางเดินแบบปิด (Dead-end construction) หรือแบบเปิด (Open-end construction) ระเบียบภายในอาคารหรือรอบ ๆ อาคาร
 7. ความสัมพันธ์ของบริเวณกับตัวอาคารจะให้มีส่วนต่าง ๆ อยู่ในอาคารเดียวกันทั้งหมด หรือจัดให้มีบริเวณกว้างพอที่จะจัดสนามได้อย่างเพียงพอ
 8. มีประตูหน้าต่างอย่างเพียงพอ มีระบบการปรับแสงในอาคารได้อย่างเหมาะสม
 9. การจัดระบบแสงสว่างโดยใช้ดวงโคมไฟฟ้า
 10. วัสดุที่ใช้ก่อสร้างทั้งภายนอก ภายใน ผนัง พื้น เหมาะสมเพียงพอ
 11. หลังคาทรงแบนหรือลาด รวมทั้งชนิดของวัสดุที่ใช้มุงหลังคา

การจัดอาคาร เรียนให้ดีที่สุดที่สุดตามความคิดเห็นของ ดับบลิว ดี แมคเคลอकिन (W.D. McClurkin, 1964 : 4) เห็นว่าควรจะต้องมีลักษณะดังนี้คือ

1. ควรสามารถดัดแปลงให้เข้ากับความต้องการทางการศึกษาได้
2. มีความปลอดภัย
3. ถูกสุขลักษณะ กล่าวคือ ทุก ๆ ห้องมีแสงสว่างธรรมชาติอย่างเพียงพอ อาคารเรียนต้องมีห้องน้ำห้องส้วมทุกชั้น มีหน้าต่างถ่ายเทอากาศได้เป็นอย่างดี มีน้ำดื่มอย่างเพียงพอ
4. มีความสะดวกสบาย
5. สามารถขยายต่อเติมอาคารเรียนได้มากที่สุด โดยเสียค่าใช้จ่ายอย่างประหยัด
6. มีความยืดหยุ่น สามารถดัดแปลงห้องด้านยาวได้เมื่อมีความจำเป็น
7. อาคารมีความคงทนถาวร
8. ประหยัด

ดี เจ. วิกเคอรี (D.J.Vickery, 1972 : 221) ได้กล่าวถึงการออกแบบอาคารเรียนว่า ต้องคำนึงถึงอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมภายนอกและกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นภายในโรงเรียน ต้องจัดให้มีเนื้อที่อำนวยความสะดวกในการบริหาร ผู้ออกแบบต้องจัดสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อประสานความต้องการดังกล่าว ซึ่งต้องจัดให้ประหยัด งบประมาณอาคารมีลักษณะเรียบและง่าย มีความสัมพันธ์กับขนาดของโรงเรียนและทรัพยากรที่นำมาใช้ในการก่อสร้าง

ลักษณะสภาพแวดล้อมด้านกายภาพในเรื่องที่ตั้ง อาคารสถานที่ และบริเวณตามแนวความคิดของนักการศึกษาทั้งของไทยและต่างประเทศได้ให้หลักเกณฑ์ที่สอดคล้องกันนับแต่ที่ตั้ง การคมนาคมที่สะดวกต่อการเดินทาง อยู่ใกล้สถานบริการต่าง ๆ ของชุมชน ขนาดที่ตั้งสามารถขยายตัวได้อีกในอนาคต ควรอยู่ในที่ราบสูงน้ำท่วมไม่ถึง บรรยากาศแวดล้อมเหมาะสมถูกสุขลักษณะ ตัวอาคารสถานที่มีความมั่นคงปลอดภัย มีความยืดหยุ่นต่อการดัดแปลงเพื่อประโยชน์ใช้สอย มีสิ่งอำนวยความสะดวก มีความเหมาะสมในเรื่องแสงสว่าง การถ่ายเทอากาศ วัสดุที่ใช้ ตลอดจนการจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนที่ดีและเหมาะสม ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ใช้สอยได้สูงสุด เป็นแนวทางให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อการเรียนรู้ มีความรักและภูมิใจในสถาบันซึ่งจะส่งผลให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สภาพห้องเรียนนับ เป็นสภาพแวดล้อมของโรงเรียนด้านกายภาพที่มีความสำคัญอย่างมาก เพราะจะเป็นแหล่งที่จัดการเรียนการสอนโดยตรง สภาพห้องเรียนจึงมีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ถ้าสภาพห้องเรียนเอื้อต่อการเรียนการสอนนักเรียนจะสามารถเรียนอย่างมีความสุขและสนุกสนาน ดังนั้นโรงเรียนจึงควรคำนึงถึงหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในการจัดสภาพห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนการสอน

ตามแนวทางการศึกษาแบบใหม่ได้มุ่งให้ความสำคัญของห้องเรียนว่ามีผลต่อการเรียนรู้ ดังนั้นการจัดสภาพห้องเรียนจึงต้องมีสภาพแวดล้อมที่ทำให้นักเรียนมีความพอใจและความสะดวกสบาย เลียนวาร์ด เอส. เคนเวิร์ธีย์ (Leonard S Kenworthy, 1962 : 36) เห็นว่าห้องเรียนที่จะนำไปสู่การเรียนรู้จะต้องมีที่นั่งสบาย แสงสว่างพอเพียง การระบายอากาศ สบายในห้องเรียน มีสภาพแวดล้อมที่น่าเรียน ดังนั้นการจัดสภาพห้องเรียนที่เหมาะสมจึงช่วยให้บรรยากาศของห้องเรียนน่าเรียนไม่น่าเบื่อหน่าย นักเรียนจะมีความกระตือรือร้นในการเรียน รักโรงเรียนอยากมาโรงเรียน และยังเป็น การเสริมให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ส่วนแมคเคลอकिन (W.D.McClurkin, 1964 : 122) กล่าวถึงห้องเรียนว่าไม่ควรมีความกว้างยาวแน่นอนตายตัว เท่ากันทุกห้อง ห้องเรียนควรมีพื้นที่กว้างขวางพอที่จะใช้สอนนักเรียนให้บรรลุผลตามความมุ่งหมายของหลักสูตร โดยใช้สอนนักเรียนกลุ่มใหญ่ให้ได้ผลดีพอ ๆ กับใช้สอนนักเรียนกลุ่มเล็ก และวินท์ รุสกันดาร์ (Winant Rooskandar, 1964 : 1) กล่าวว่าห้องเรียนที่ดีควรออกแบบโดยคำนึงถึงแสงสว่างที่จะตกลงบนพื้นโต๊ะด้วย ซึ่งปกติไม่ควรต่ำกว่า 30 ฟุต-แคนเดิล แสงสว่างที่พอเหมาะจะช่วยลดความเมื่อยล้า และสร้างบรรยากาศที่ร่าเริงมีชีวิตชีวาในห้องเรียนได้ ความสำคัญของการออกแบบห้องเรียนในทัศนะของ ดี เจ วิคเคอรี (D.J.Vickery, 1972 : 14) ว่าต้องคำนึงถึงผู้เรียนแต่ละคนหรือการเรียนเป็นกลุ่มย่อย ซึ่งจะต้องพิจารณาจัดให้สอดคล้องกับความต้องการในปัจจุบัน และสามารถที่จะปรับใช้กับวิธีการเรียนการสอนใหม่ ๆ ในอนาคตได้ด้วย

สภาพห้องเรียนจึงมีความสำคัญและการจัดจึงคำนึงถึงความสะดวกสบายของผู้เรียนเป็นหลัก การจัดสภาพห้องเรียนของไทยนั้นได้มีผู้ให้ข้อคิดเห็นในแนวทางต่าง ๆ กัน ได้แก่

ฝ่ายวิชาการของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; (2523 : 6-11) ได้ให้หลักการในการจัดห้องเรียน เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ ควรจะมีลักษณะดังนี้

1. การจัดสภาพห้องเรียนนั้นต้องคำนึงถึงลักษณะการเรียนการสอนและวิธีการสอน โดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการใช้ เช่น จะใช้เพื่อบรรยายกลุ่มใหญ่หรือเพื่อใช้สอนกลุ่มย่อย จึงควรจัดสภาพห้องเรียนให้สอดคล้องกับการใช้ นอกจากนี้ในการจัดห้องเรียนต้องคำนึงถึงบรรยากาศที่ต้องการให้เกิดขึ้น เช่น ต้องการให้นักเรียนได้ทำการอภิปรายโดยทั่วถึงทุกคน การจัดที่นั่งในลักษณะวงกลมจะให้บรรยากาศดังกล่าวดีกว่า การจัดที่นั่งแบบสี่เหลี่ยมจัตุรัสหรือสี่เหลี่ยมผืนผ้า ในบางคราวการจัดห้องควรจะได้คำนึงถึงความสะดวก ความยืดหยุ่นของการใช้ เช่น จัดเป็นห้องขนาดใหญ่แต่มีแนวกันแบบพับเก็บได้สะดวก

2. โต๊ะ เก้าอี้ ควรเป็นแบบที่เบาไม่เทอะทะ เพื่อสะดวกต่อการเคลื่อนย้ายหรือปรับปรุงลักษณะภายในห้องเรียน สำหรับการจัดเก้าอี้ที่นั่งเรียนในห้องเรียนพึงระวังอย่าให้มีการบังกัน ทำให้เห็นครูหรือกระดานดำไม่สะดวก อาจจัดเก้าอี้ให้สลับกัน คือไม่ต้องจัดให้ตรงกับแถวหน้าเหมือนกันหมด สำหรับครูซึ่งเป็นจุดสำคัญที่นักเรียนจะให้ความสนใจและติดตามการสอนไปได้ตลอด จำเป็นต้องให้นักเรียนได้มองเห็นโดยทั่วหน้ามิฉะนั้นนักเรียนอาจหันความสนใจไปกับสิ่งต่าง ๆ ดังนั้นอาจต้องยกพื้นครูให้สูงขึ้นเพื่อจะได้มองเห็นโดยทั่วถึงหรืออาจทำ

ห้องบรรยายแบบยกพื้นด้านหลังสูงแล้ว เทต่ำลงมาด้านหน้า ลักษณะ เช่นนี้ เป็นห้อง เรียนซึ่ง เหมาะสมแก่การศึกษา เพราะนักเรียนจะ เห็นครูได้ชัด เจนดี

3. เสียงในการสอนนั้นต้องคำนึงว่าต้องการบรรยายฝ่ายเดียวหรือต้องการให้มีการ แลกเปลี่ยนความคิด ถ้าต้องการแลกเปลี่ยนจำต้องให้เกิดการโต้ตอบจากผู้พูดทุกท่าน การใช้ เครื่องขยาย เสียงต้องคำนึงถึง เสียงสะท้อนด้วย

4. ไฟฟ้าและแสงสว่าง แสงสว่างภายในห้อง เรียนจะได้จากแสงธรรมชาติและ แสงจากหลอดไฟ แสงที่ได้จากธรรมชาติบางแห่งอาจสว่างเกินไป เช่น บริเวณใกล้หน้าต่าง จึงควรได้มีการกันแสงไว้บ้าง สำหรับแสงที่ได้จากหลอดไฟควรจะได้มีการติดตั้งหลอดไฟใน ตำแหน่งที่พอเหมาะ สำหรับการใช้ไฟฟ้าควรจะได้มีการติดตั้งปลั๊กไฟในตำแหน่งที่เหมาะสม เช่น ที่พื้นห้องเรียน หรือที่ผนังห้องเรียนโดยรอบ เพื่อจะได้สะดวกแก่การใช้

5. การระบายอากาศในห้องเรียนจำเป็นต้องมีการถ่ายเทอากาศ โดยการติดตั้ง หน้าต่างให้ถูกทิศทางลม เกิดการหมุนเวียนของอากาศโดยสะดวก

6. อุปกรณ์โสต การเลือกใช้และติดตั้งอุปกรณ์โสตต้องให้ความระมัดระวัง เช่น การติดตั้งจอในห้องเรียนถ้าเป็นห้องสี่เหลี่ยมจัตุรัสการติดตั้งจอมุมห้องจะเก็บคนดูได้มาก แต่ ถ้าเป็นห้องสี่เหลี่ยมผืนผ้าการตั้งจอด้านหน้าห้อง (ด้านแคบ) จะเก็บคนได้มาก อาจใช้จอ ชนิดม้วนได้คิดไว้เหนือกระดานดำจะทำให้ใช้ได้ทั้งกระดานดำและจอ อุปกรณ์ที่ใช้มากอีกอย่าง คือ เครื่องฉายข้ามศีรษะ เครื่องฉายสไลด์

สุภริชา ทิรัญโค (2524 : 183) ได้กล่าวถึงหลักการจัดบรรยากาศภายใน ห้องเรียนที่ดี สรุปได้ดังนี้

1. ควรมีแสงสว่างในห้องเรียนในระดับที่มองได้ คือ มองเห็นได้เร็ว สบายตา และชัด เจน

2. ควรไกลจากแหล่งกำเนิดเสียงรบกวนจากบริเวณรอบ ๆ หรือภายนอกห้องเรียน เพราะเสียงรบกวนจะทำให้รู้สึกรำคาญ เครียด กระวนกระวาย และ เหน็ดเหนื่อย นอกจากนี้ เสียงรบกวนยังเป็นอุปสรรคต่อความ เข้าใจระหว่างครูกับนักเรียน ฉะนั้นควรมีการ ควบคุม เสียงรบกวน เลือกที่ตั้งโรงเรียนให้ไกลจากเขตจราจร เมืองแน่น ทางรถไฟ เป็นต้น

๓. อุณหภูมิและการถ่ายเทอากาศ อุณหภูมิและความชื้นควรอยู่ในเกณฑ์ระดับปกติ ในห้องเรียนหากปราศจากการถ่ายเทอากาศจะทำให้เกิดความอึดอัดไม่สบายตัว ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องจัดห้องให้อากาศถ่ายเทได้สะดวก

สมน อมรวิวัฒน์ (2528 : 79) ได้เสนอปัจจัยสิ่งแวดล้อมภายนอกที่เหนียวแน่น ส่งเสริม จูงใจ และปลูกเร้าให้การเรียนบังเกิดประโยชน์สูงสุดแก่นักเรียน ว่าสภาพของสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในการเรียนที่ดีมีลักษณะ 4 ประการคือ ความสงบ มีอุปกรณ์ที่อำนวยความสะดวกซึ่งรวมถึงแหล่งวิทยาการในชุมชน ความแปลกใหม่และเปลี่ยนแปลงไม่จำเจ และความสะอาดมีระเบียบและเรียบง่าย

นอกจากนี้ วิจิตร วรุฒบางกูร (2524 : 94) ได้กล่าวถึงการจัดห้องเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษาว่า ย่อมมีความแตกต่างจากห้องเรียนในโรงเรียนระดับประถมศึกษา ทั้งนี้เพราะหลักสูตร กิจกรรม ตลอดจนความต้องการทางด้านพื้นที่และสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน อาจมีบางวิชาที่ใช้อุปกรณ์เครื่องใช้แสงสีที่เหมือนกันได้ เพียงแต่ห้องเรียนในระดับมัธยมศึกษา ต้องการบริเวณสำหรับการปรึกษาหารือ การวิเคราะห์ข้อมูลหรือการแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไป โดยห้องเรียนทั่วไปสำหรับโรงเรียนมัศึกษานั้นต้องการพื้นที่กว้าง แสงสว่างพอเหมาะ มีการตกแต่งที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ มีที่เก็บของกระดานชอล์ก และบริเวณสำหรับแสดงผลงาน หรือติดประกาศต่าง ๆ

จึงอาจกล่าวได้ว่าสภาพห้องเรียนที่ดีจะสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้นั้นควรจะต้องถูกหลักวิชาโดยพิจารณาถึงทิศทางลม แสงสว่าง สี การระบายอากาศ ความสะอาด ตลอดจนความเหมาะสมกับจำนวนผู้เรียน มีบริเวณที่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีความยืดหยุ่นได้ และควรมีการเปลี่ยนแปลงสถานที่บ้างเพื่อช่วยสร้างความรู้ลึกที่ตีในการเรียนรู้ และช่วยให้ผู้เรียนไม่เบื่อหน่าย

การจัดสภาพห้องเรียนที่ดีไม่จำเป็นต้องเป็นรูปแบบอย่างใดอย่างหนึ่งถาวร แต่ควรมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตามความเหมาะสมกับวัยของเด็ก ตามลักษณะบทเรียนหรือกิจกรรมที่ครูนำมาใช้สอนประกอบบทเรียน ประดิพันธ์ อุปรมัย (2523 : 142-143) ได้เสนอแนะเกี่ยวกับการจัดรูปแบบที่นั่งในสภาพห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียนเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่

รูปแบบที่ 1 นักเรียนนั่งกันเป็นแถว ๆ และทุกคนนั่งหันหน้าเข้าหาครูซึ่งอยู่หน้าชั้นเรียน เหมาะกับกิจกรรมการสอนแบบบรรยายที่ต้องการ เน้น เนื้อหาสาระสำคัญ หรือต้องการให้นักเรียนทุกคนหันหน้ามาฟังโดยทั่วกัน

รูปแบบที่ 2 นักเรียนนั่งรวมเป็นกลุ่ม ๆ โดยต่อโต๊ะเรียงกัน นักเรียนในแต่ละกลุ่มนั่งหันหน้าเข้าหากัน ครูอาจเดินไปยืนอยู่ที่กลุ่มหนึ่งกลุ่มใดก็ได้ เป็นการทำงานกลุ่มหรือฝึกให้นักเรียนรู้จักวิธีปรับตัว เข้าหากันในการทำงานร่วมกัน เป็นกลุ่ม

รูปแบบที่ 3 นักเรียนนั่งเป็นแถวรูปครึ่งวงกลมซ้อนกัน 2 หรือ 3 วง มีครูนั่งอยู่ตรงจุดศูนย์กลางของวงกลม เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันอย่างกว้างขวาง

ห้องเรียนไม่ว่า เล็กหรือใหญ่ ไม่ว่าจะใช้ เป็นห้องปฏิบัติการหรือเรียนจากคำบรรยาย ควรจะต้อง เป็นห้องที่สนับสนุนหรือ เอื้อต่อการ เรียนรู้ตามหลักสูตรที่กำหนด โดยต้องจัดให้มีบริเวณ มีอุปกรณ์ เครื่องใช้ตรงตามความต้องการทั้งปริมาณและคุณภาพ สภาพแวดล้อมทางด้านอุณหภูมิ เสียง แสง พอเหมาะที่จะจัดกิจกรรมที่ต้องการได้อย่างดี นอกจากนี้ควรสามารถปรับเปลี่ยนสภาพได้ ทั้งนี้เพราะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และวิชาต้อง ใช้บริเวณและการจัดห้องเรียนที่อาจแตกต่างกันออกไป เช่น ห้องเรียนที่มีครู เป็นผู้ให้ประสบการณ์ตรงก็จะต้องออกแบบให้มองเห็นและได้ยินครูอย่างชัดเจน หรือการเรียนเป็นกลุ่มก็ควรจัดให้ เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การคิดคือ การมีปฏิสัมพันธ์ของคนภายในกลุ่มโดยสะดวก หรือเมื่อต้องการแยกจากกลุ่มไปทำงาน เดียวก็ควรมีที่นั่งในมุม เงียบสงบ เพื่อทำงานโดยปราศจากเสียงรบกวน อย่าง เช่นการจัดห้องเรียนในการเรียนการสอนสังคมศึกษา ลีวีรรณ ศรีพล (2526 : 172-175) มีความ เห็นว่าห้องเรียนควร เป็นห้องที่มี เนื้อที่เพียงพอในการที่จะให้นักเรียนได้ ปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสะดวก อาจมีการ เปลี่ยนแปลงรูปแบบอยู่ เสมอ โต๊ะ เก้าอี้ ในชั้นเรียนต้องพร้อมที่จะโยกย้ายหรือดัดแปลง เป็นรูปแบบต่าง ๆ ได้ง่ายและรวดเร็ว นอกจากนั้นอาจจัดให้มีมุมกิจกรรมในห้องเรียนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งอาจเป็น ชั้นวางฝ่ายนิเทศ หนังสืออ่านประกอบ วารสาร รายงาน หนังสือพิมพ์ เกมการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับวิชาสังคมศึกษา อุปกรณ์การสอน เช่น แผนที่ ลูกโลก รูปภาพ เป็นต้น

การจัดที่นั่งแบบ 2 และ 3 จะช่วยส่งเสริมการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษามากกว่าแบบที่ 1 เพราะการนั่งแบบ 2 และ 3 จะช่วยเสริมสร้างพัฒนาการทางอารมณ์ สังคม และ

สติปัญญาของนักเรียนได้มากกว่าการจัดที่นั่งให้นักเรียนแบบที่ 1 เพราะนักเรียนมีโอกาสที่จะร่วมกิจกรรม ทำงานร่วมกัน และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแก่กันและกันได้มากกว่า อันเป็นกิจกรรมที่สำคัญในการเรียนการสอนสังคมศึกษาที่จะให้นักเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียน สำหรับรูปแบบการจัดที่นั่งให้กับนักเรียนนอกจาก 3 แบบดังกล่าวแล้ว ยังมีลักษณะการจัดที่นั่งให้นักเรียนในแบบอื่น ๆ อีก เช่น การจัดให้นักเรียนนั่งเป็นรูปตัวยูหรือเกือกม้า และการจัดให้นักเรียนนั่งเป็นรูปวงกลม ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและมีโอกาสร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้อย่างทั่วถึง ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียน เป็นสำคัญ

นอกจากสถานที่ตั้งโรงเรียนที่เหมาะสม สภาพห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนการสอนแล้ว สถานที่พักผ่อนหย่อนใจในร่มของนักเรียนยังเป็นสถานที่ที่จะช่วยเสริมทางสังคมของนักเรียนได้เป็นอย่างดี เพราะนักเรียนย่อมมีความต้องการได้สมาคมและสนทนากับกลุ่มเพื่อนของคนนอกชั้นเรียน ซึ่งนักเรียนจะได้เรียนรู้แลกเปลี่ยนความคิดจากเพื่อน ครู และคนอื่น ๆ จากการสนทนาและพบปะกันอย่างไม่เป็นทางการนี้เป็นอย่างมาก สถานที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจในร่มของนักเรียนจึงควรเป็นศูนย์กลางที่รวมของนักเรียนและไม่ควรอยู่ติดกับห้องสมุด หอประชุม หรือโรงอาหาร ในบริเวณควรจัดให้มีโต๊ะ เก้าอี้ นั่งทำงานได้เป็นกลุ่มย่อย ๆ มีการตกแต่งบริเวณ มีบริการต่าง ๆ เช่น โทรศัพท์สาธารณะ ตู้น้ำดื่ม ฯลฯ

ในเรื่องของการจัดและสร้างบรรยากาศด้านกายภาพในโรงเรียนนั้น กรมสามัญศึกษา (2532 : 7) ; ยังได้เสนอแนะแนวทางในเรื่องนี้ว่า การจัดและสร้างบรรยากาศด้านกายภาพในโรงเรียนควรเกิดจากความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียน โดยมุ่งให้บุคคลร่วมคิด ร่วมทำ สร้างความรู้สึกที่ดี ความรู้สึกของการมีส่วนร่วม ความรู้สึกของความเป็นเจ้าของ โดยเปิดโอกาสให้บุคลากรในโรงเรียนได้มีส่วนในการวางแผนงาน ตัดสินใจ จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมด้านกายภาพของโรงเรียน เพราะการให้บุคคลได้มีส่วนร่วมจะก่อให้เกิดความรู้สึกรักและผูกพันธ ภาควงมิใจในสิ่งที่คนได้มีส่วนร่วมสร้างสรรค์ขึ้น

สภาพแวดล้อมด้านวิชาการ

ความหมายและความสำคัญของสภาพแวดล้อมด้านวิชาการ

สภาพแวดล้อมด้านวิชาการ หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียน อันจะเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้ความรู้และประสบการณ์ ตลอดจนปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน

งานด้านวิชาการในโรงเรียนถือเป็นงานที่สำคัญและเป็นงานหลักของโรงเรียน เพราะจะเกี่ยวข้องกับนักเรียนมากที่สุด นักเรียนจะได้พัฒนาการเรียนรู้และสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามเป้าหมายได้มากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับงานด้านวิชาการ ดังที่ สุมิตร คุณานุกร (2518 : 157) ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับงานวิชาการว่า เป็นกิจกรรมทุกชนิดที่มุ่งพัฒนา ปรับปรุงการเรียนการสอนอันจะก่อให้เกิดความรู้แก่นักเรียน ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงสภาพแวดล้อมด้านวิชาการจึงเป็นสภาพบรรยากาศการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจะดำเนินไปได้ดีเพียงใดขึ้นอยู่กับปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน ทั้งในด้านพฤติกรรมของครูและพฤติกรรมของนักเรียน ถ้าครูและนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยครูเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถาม และเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนให้มาก สภาพบรรยากาศในชั้นเรียนจะมีแต่ความสนุกสนาน น่าสนใจ อยากรู้อยากเห็น และกระตือรือร้น นักเรียนจะมีโอกาสเคลื่อนไหว มีโอกาสใช้ความคิดและแสดงความสามารถ มีบรรยากาศที่เป็นกันเอง จะช่วยให้สภาพแวดล้อมทางวิชาการหรือสภาพบรรยากาศการเรียนการสอนดำเนินไปได้ด้วยดี

สภาพแวดล้อมด้านวิชาการที่ดี

สภาพแวดล้อมทางวิชาการ เป็นสภาพแวดล้อมที่มีความสำคัญ เพราะจะเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงสภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนแต่ละแห่งได้ดี สภาพแวดล้อมทางวิชาการจึงเป็นสภาพการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนที่จะเกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ทั้งในเรื่องของรูปแบบการสร้างบรรยากาศในห้องเรียน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ถ้าหากโรงเรียนสามารถจัดสภาพแวดล้อมด้านวิชาการได้ดีก็จะส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ และนักเรียนก็จะมีคุณสมบัติสอดคล้องกับความต้องการของหลักสูตร

บรรยากาศในชั้นเรียน

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียนหรือบรรยากาศในชั้นเรียน เป็นสภาพหรือสิ่งแวดล้อมทางจิตวิทยาที่มีผลต่อการเรียนของนักเรียน นักเรียนจะกระตือรือร้นในการเรียน รักห้องเรียน รักโรงเรียน และอยากมาโรงเรียน ก็เพราะบรรยากาศในชั้นเรียนตั้งแต่พฤติกรรมของครู ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน ตลอดจนกิจกรรมการเรียนการสอน บรรยากาศเหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อสภาพจิตหรืออารมณ์ของนักเรียน ผู้มีจิตใจแจ่มใส กระฉับกระเฉง และมีความสนใจย่อมช่วยเสริมให้เรียนรู้ได้ดีและได้มาก (Frances Lawrenz 1976 : 315)

ในเรื่องบรรยากาศในห้องเรียนนี้ได้มีนักการศึกษาและนักจิตวิทยาของต่างประเทศ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการสร้างบรรยากาศที่ดีในห้องเรียนไว้ดังนี้

แมรี เจ แอนเดอร์สัน (Mary J. Anderson, 1970 : 135-152) ได้ศึกษายบรรยากาศทางสังคมในชั้นเรียนและได้ระบุถึงลักษณะของบรรยากาศที่มีอิทธิพลและส่งผลต่อความรู้ ความรู้สึก และพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนไว้มีดังนี้

1. ความเป็นกันเอง ความรู้สึกใกล้ชิดสนิทสนมคุ้นเคยของสมาชิกในกลุ่มผู้เรียน
2. การแบ่งกลุ่ม เพื่อทำกิจกรรมการเรียนต่าง ๆ ตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้
3. การปฏิบัติตาม เกณฑ์ กิจกรรมการเรียนมีรูปแบบที่สามารถปฏิบัติได้และให้ประโยชน์
4. การดำเนินกิจกรรมการเรียนเป็นไปอย่างมีลำดับขั้นตอน ไม่ล่าช้า และมีความสอดคล้องเหมาะสม
5. การจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น หนังสือ เครื่องมือวัสดุที่พร้อมจะใช้ได้ตลอดเวลา
6. การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้สอน และมีความพยายามที่จะลดความขัดแย้ง
7. ผู้สอนและผู้เรียนทราบถึงจุดประสงค์และความคาดหวังในการเรียนอย่างชัดเจน
8. สร้างความเป็นธรรม ไม่ส่งเสริมระบบคนโปรดของครู ซึ่งมีผลให้เกิดความไม่เป็นธรรมขึ้นได้

9. ผู้เรียนมีโอกาสให้ทำกิจกรรมที่ท้าทายความสามารถอยู่เสมอ
10. สร้างความตื่นตัวและขจัดความเฉื่อยชาอันเป็นสาเหตุของความเบื่อหน่ายต่อการเรียนการสอน

การ เรียนการสอน

11. การตัดสินใจทำกิจกรรมต่าง ๆ มาจากผู้เรียน เป็นส่วนใหญ่
12. ไม่ส่งเสริมการแข่งขันแข่งพหุคแข่งพหุในหมู่นักเรียนนักศึกษา
13. ผู้เรียนมีความพึงพอใจกับกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน
14. เสรีภาพมีขอบเขต ไม่ปล่อยปละละเลยจนขาดระเบียบและขาดความ

รับผิดชอบ

คาร์ล โรเจอร์ (Carl Roger, 1969 : 157-164) นักจิตวิทยามีความเห็น ว่าควรคำนึงถึงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ความคิดกับความรู้สึก ท่าทีที่มีต่อกัน ตลอดจนทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ ควรได้รับความสนใจและให้ความสำคัญไม่น้อยไปกว่าการ เน้นทางวิชาการและสติปัญญา เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่มีบรรยากาศไม่ตึงเครียดเป็นการ เสริม ความอบอุ่นมั่นใจ และความ เชื่อถือกันระหว่างครูและนักเรียน จึงย่อมจะ เอื้ออำนวยต่อการ เรียนรู้ การ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและสุขภาพจิตของนักเรียนได้มาก ดังนั้นบรรยากาศใน ชั้นเรียนที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์อันได้แก่ ปฏิสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างครูกับนักเรียนและระหว่าง นักเรียนด้วยกัน จึงมีผลต่อการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน ซึ่งพรรณณี ชูทัย (2522 : 261-263) ได้สรุปแนวคิดของนักจิตวิทยาว่าองค์ประกอบ 6 ประการที่ครูต้องคำนึงในการ สร้างบรรยากาศในชั้นเรียนที่จะช่วยให้นักเรียนสามารถพัฒนาความสำเร็จในการ เรียน ดังนี้

1. บรรยากาศที่ท้าทาย (Challenge) ครูผู้สอนกระตุ้นให้กำลังใจและ เชื่อ ในความสามารถของนักเรียน เพื่อให้นักเรียนประสบผลสำเร็จในการ เรียน
2. บรรยากาศที่มีอิสระ (Freedom) นักเรียนมีอิสระที่จะเลือกตัดสินใจที่จะ ศึกษาค้นคว้า บรรยากาศเช่นนี้จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ นักเรียนมีความมั่นใจในตนเองและ ไม่เกิดความตึงเครียด
3. บรรยากาศซึ่งมีการยอมรับนับถือ (Respect) ครูให้ความยอมรับนับถือ นักเรียน นักเรียนจะรู้สึกว่าคุณค่า และมีความมั่นใจในตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่มีผลต่อการ ร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ของนักเรียน

4. บรรยากาศที่มีความอบอุ่น (Warmth) ครูมีความ เข้าใจ เป็นมิตร ยอมรับ ตลอดจนให้ความช่วยเหลือจะทำให้ นักเรียน เกิดความอบอุ่น สบายใจ อยากเข้าไปติดต่อกับ สิ่งเหล่านี้จะส่งผลมายังการ เรียนของนักเรียน บรรยากาศที่มีความอบอุ่น การช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน และนักเรียนรู้ว่าครูเอื้ออาทร จะทำให้นักเรียน เกิดความรู้สึกรักในโรงเรียนและรักที่จะ เรียน

5. บรรยากาศการควบคุม (Control) เป็นความจำเป็นที่ครูจะต้องฝึกให้ นักเรียนมีระเบียบวินัย แต่มีได้อยู่ภายใต้การควบคุมลงโทษ โดยครูผู้สอนที่แจ้งทำความเข้าใจความสำคัญของระเบียบแก่นักเรียนก่อน

6. บรรยากาศของความ สำเร็จ (Success) เป็นการ เห็นชอบจากครูที่มีความ สำคัญต่อนักเรียนจะมีผลต่อความสำเร็จในการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยเน้นการพูด ถึงจุดที่นักเรียนประสบความสำเร็จมากกว่าพูด เกี่ยวกับความล้มเหลว

ประติพันธ์ อุปรมัย (2523 : 123-137) กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญในการ สร้างบรรยากาศในชั้นเรียนที่จูงใจผู้เรียนในการเรียนรู้อะไรจะประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ 5 ประการ คือ

1. บุคลิกภาพบางประการของครูมีผลต่อการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน รูปร่างหน้าตาและการแต่งกายมีผลต่อการดึงดูดความสนใจ แต่บุคลิกภาพบางประการ เช่น สีหน้า ท่าทาง น้ำเสียง การใช้คำพูด อารมณ์ขัน และบทบาทในฐานะผู้นำของครูมีผล ต่อการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนอย่างมาก

2. พฤติกรรมของครูที่แสดงออกตามทัศนคติและความคาดหวังบางประการที่ครูมี อยู่มีผลต่อการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน ครูที่มีทัศนคติที่ดีต่อการสอนและต่อนักเรียน เป็นผู้ ที่มองโลกในแง่ดี ย่อมเป็นผู้สร้างบรรยากาศที่ดีให้เกิดขึ้นแก่ชั้นเรียนได้มากกว่าครูที่มีทัศนคติ ในทางตรงข้าม ความคาดหวังของครูที่มีต่อนักเรียนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของครูที่แสดงออก ต่อนักเรียนด้วย

3. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนและระหว่างนักเรียนด้วยกันเองมีผลต่อ การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน การให้นักเรียนได้มีโอกาสซักถาม เข้าร่วมกิจกรรมให้มาก จะทำให้บรรยากาศในชั้นเรียนมีความสุข กระตือรือร้น ปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักเรียนด้วยกันเองก็มีส่วนช่วยให้เกิดบรรยากาศที่ดีขึ้นในชั้นเรียนด้วย

4. การปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเพื่อนนักเรียน อิทธิพลของเพื่อนจะก่อให้เกิดผลดี และผลเสียได้ หากนักเรียนคบเพื่อนที่ดีจะก่อให้เกิดความช่วยเหลือ เกื้อกูลกันในด้านการศึกษาค้นคว้าทางวิชาการ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อกัน มีการทดลองค้นคว้าสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ ทำให้เกิดคุณค่าทางวิชาการ ในทางตรงข้ามอิทธิพลของเพื่อนในทางไม่ดีจะชักชวนกันเที่ยวเตร่ เกเร ละเมิกระเบียบข้อบังคับของโรงเรียนเสมอ

5. ครูรู้จักใช้การเสริมแรงที่เหมาะสมจะช่วยให้เกิดบรรยากาศที่ดีขึ้นในชั้นเรียน การเสริมแรงที่ทำอย่างจริงจัง เหมาะกับสภาพการณ์ไม่จำเป็นต้องใช้เฉพาะกับพฤติกรรมที่ดีที่สุด แต่ควรใช้กับพฤติกรรมที่ดีขึ้นกว่าเดิม โดยเฉพาะกับนักเรียนที่เรียนอ่อนหรือมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหา

จำลอง ภูบำรุง (2530 : 10-11) ได้กล่าวถึงบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ โดยเฉพาะบทบาทของครูที่จะมีส่วนกำหนดบรรยากาศในชั้นเรียนได้แก่

1. การแสดงความ เป็นมิตรต่อนักเรียน ความสัมพันธ์ที่แสดงออกในรูปของการสนทนา พูดคุย การสั่งงาน การทำกิจกรรมต่าง ๆ
2. การส่งเสริมให้นักเรียนถามปัญหา โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนถามปัญหาและข้อข้องใจต่าง ๆ เกี่ยวกับบทเรียน
3. การเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น อาจออกมาในรูปการตั้งคำถาม ตอบคำถาม อภิปราย ฯลฯ
4. การส่งเสริมให้นักเรียนเคารพในสิทธิของผู้อื่น โดยรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
5. การเปิดโอกาสให้นักเรียนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ
6. การส่งเสริมให้นักเรียนแสดงความสามารถพิเศษ โดยการเปิดโอกาสให้แสดงออกเพื่อประกอบบทเรียน ; หรือการให้แสดงออกในการเลือกกิจกรรมตามความถนัด
7. การส่งเสริมให้นักเรียนช่วยเหลือกิจกรรมของกลุ่มหรือของชั้น โดยการจัดกิจกรรมให้เด็กได้ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ช่วยเหลือคำแนะนำ ชมเชย

8. การจัดห้องเรียนเพื่อให้สอดคล้องกับกิจกรรม เช่น การจัดโต๊ะ เก้าอี้ ในรูปแบบต่าง ๆ การจัดป้ายนิเทศ การจัดนิทรรศการ ที่สอดคล้องกับเนื้อหาและกิจกรรม

9. การจัดห้องเรียนโดยทั่วไป เช่น ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความสะอาด การจัดโต๊ะ เก้าอี้ การจัดมุมห้องสมุดหรือมุมวิชาการต่าง ๆ

บุญเรือน หุ่นดี (2531 : 25-26) ได้เสนอแนวคิดในการจัดบรรยากาศในห้องเรียนที่เอื้ออำนวยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่ควรกระทำดังนี้

1. ควรมีการปรับปรุงห้องเรียนอยู่เสมอ เพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศใหม่ ๆ กับนักเรียนและผู้พบเห็น ตลอดจนทำให้ผู้เรียนและผู้สอนเกิดความสบายใจ

2. ห้องเรียนควรมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยและสะอาด เพราะจะเป็นสิ่งที่ทำให้ห้องเรียนน่าอยู่

3. ห้องเรียนควรมีความสวยงามและสร้างความสนใจต่อผู้เรียนและผู้พบเห็น

4. ควรมีการเสริมสร้างลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพที่พึงประสงค์ อาจจัดในรูปแบบของป้ายนิเทศ คำขวัญ และมุมต่าง ๆ เพื่อช่วยให้นักเรียนเกิดความรู้และเป็นการโน้มน้าวจิตใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

5. ควรจัดบรรยากาศให้เหมาะสมกับวัยและสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของผู้เรียน

6. การจัดบริการแนะแนวสนองความต้องการของเด็ก

7. กำหนดความรับผิดชอบงานและตอบสนองงานที่ได้รับมอบหมาย เพื่อสังคมส่วนรวม ทั้งในห้องและนอกห้องเรียน โดยการให้มีกิจกรรมการทำงานกลุ่มและงานบริการ

8. จัดให้มีการสรุปและเน้นความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาของบทเรียนเพิ่มเติม ในเวลาพักหรือนอกเวลาเรียน

ในเรื่องการจัดบรรยากาศในห้องเรียนนั้นควร เน้นให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการตกแต่งห้องเรียนด้วย

ส่วนในเรื่องการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในชั้นเรียนนั้นอาจมีการจัดสภาพแวดล้อมที่แตกต่างจากการเรียนการสอนในวิชาอื่น ๆ บ้าง โดยเฉพาะการสร้างบรรยากาศในห้องเรียน ในการเรียนการสอนสังคมศึกษา ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อพัฒนานักเรียนให้

เป็นพลเมืองดี มีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้องกับสังคมที่คนอาศัยอยู่ให้เป็น พลเมืองที่คิด เป็น ทำเป็น อย่างมีเหตุผล รวมทั้งการมีเจตคติที่ดีอีกด้วย การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนจึงต้องเอื้อให้นักเรียนได้มีโอกาสพัฒนาในสิ่งดังกล่าว ซึ่ง สิรวรรณ ศรีพหล (2526 : 172-174) ได้สรุปแนวทางการจัดบรรยากาศในห้องเรียนสำหรับครูที่จะนำไปปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. บรรยากาศของการเรียนการสอนในชั้นเรียนครูต้องเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีพัฒนาการในทางสติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคมอย่างเต็มที่ โดยการฝึกฝนการดำเนินชีวิตของนักเรียน ฝึกฝนการใช้สติปัญญาคือมีกระบวนการในการคิดอย่างมีเหตุผล การมีเจตคติที่ดีต่อผู้อื่น การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข รวมทั้งการมีสัมพันธภาพที่ดีต่อผู้อื่นด้วย

2. การจัดบรรยากาศในห้องเรียนที่ดีต้องส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะในการควบคุมตนเองและรับผิดชอบตนเอง โดยให้นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมการเรียนด้วยตนเองให้มากที่สุด ให้โอกาสนักเรียนในการค้นหาวิธีทางการเรียนด้วยตนเอง โดยครูคอยให้คำแนะนำและแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้น

3. การจัดบรรยากาศในห้องเรียนที่ดีจะต้องส่งเสริมให้นักเรียนให้มีความคิดและแนวปฏิบัติแบบประชาธิปไตย ทั้งนี้อาจเริ่มมาจากครูเป็นตัวอย่างที่ดี มีลักษณะความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี ยอมรับมติของกลุ่ม

สรุปได้ว่าบรรยากาศในชั้นเรียนหรือปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียนเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการเรียนการสอน หากครูและนักเรียนมีความรู้สึกเป็นมิตรต่อกัน ไม่ตกอยู่ในอำนาจของความกลัว บรรยากาศในชั้นเรียนก็จะไม่ตึงเครียด ก่อให้เกิดความอบอุ่นและกำลังใจแก่นักเรียน การเรียนรู้จะเกิดขึ้นในบรรยากาศที่เป็นกันเอง นักเรียนจะพัฒนาความสามารถของตนเองและเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความมั่นใจ กล้าที่จะซักถามปัญหาหรือตอบปัญหา กล้าอภิปรายแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล ดังนั้นการที่ครูและนักเรียนจะมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเพียงใดจะสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวิธีสอนและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูที่จะเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนมากน้อยเพียงใด

กิจกรรมการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา

วิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นวิธีการที่จะนำนักเรียนไปสู่จุดประสงค์ที่ตั้งไว้ เพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระ ทักษะ และค่านิยมที่พึงประสงค์ โดยเน้นความสำคัญที่จะฝึกฝนให้ผู้เรียนได้มีการพัฒนาความรู้สึกรู้จักคิด ความเป็นผู้มีเหตุผล สามารถแก้ปัญหาด้วยตนเองได้ ตลอดจนรู้จักหน้าที่การเป็นพลเมืองที่ดีของครอบครัว สังคม และประเทศชาติ รูปแบบการสอนหรือวิธีการสอน ตลอดจนกิจกรรมการเรียนการสอนที่นำมาปฏิบัติในห้องเรียนจึง เป็นวิธีการหนึ่งที่ทำหน้าที่ในการแปลหลักสูตรออกมาในรูปของการกระทำ และประสบการณ์ในการเรียนรู้ของนักเรียน เกษม สุตหอม และคณะ (2518 : 235) ได้ศึกษาเกี่ยวกับวิธีสอนโดยทั่วไปและสรุปลักษณะการเรียนการสอนที่สำคัญได้ 3 ลักษณะดังนี้

1. วิธีสอนแบบถือครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher-Centered Method) ครูเป็นผู้สอน ผู้ถ่ายทอดความรู้ เป็นผู้วางแผนการสอน ควบคุมเนื้อหา วัตถุประสงค์ และดำเนินการทุก ๆ วิธีเพื่อต้องการให้เด็กมีความรู้ ส่วนใหญ่ครูจะใช้วิธีการบรรยายให้เด็กจดเนื้อเรื่องสั้น ๆ ที่สำคัญ (Note taking) และกำหนดให้อ่านหนังสือประกอบ เป็นวิธีการสอนแบบบรรยาย

2. วิธีการสอนแบบถือนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Pupil-Centered Method) ได้แก่ ให้นักเรียนค้นคว้าหาความรู้ได้ด้วยตนเอง เป็นผู้วางแผนบทเรียน ดำเนินการค้นคว้าหาความรู้ สรุปผลออกมาเป็นกฎเกณฑ์ ครูเป็นเพียงผู้แนะนำไปสู่การค้นคว้า แนะนำอุปกรณ์ (Teaching is guiding to discovery) จนนักเรียนได้ทราบ ได้พบความรู้ได้ด้วยตัวของเขาเองเท่านั้น ได้แก่ วิธีสอนแบบโครงการ แบบทดลอง แบบหน่วย และแบบสอนเฉพาะตัว

3. วิธีการสอนแบบครูและนักเรียนร่วมกัน (Co-operative Group Method) ครูและนักเรียนจะร่วมกันในการจัดบทเรียน วางแผน ค้นคว้าหาความรู้ สรุปผลออกมาเป็นความรู้ การสอนแบบนี้จะถือเอากลุ่มเป็นหลัก ความเห็นของกลุ่ม เป็นสิ่งที่ถูกต้อง เน้นการทำงานเป็นหมู่ เช่น การอภิปราย การแสดงบทบาท (Role Playing) เป็นต้น

นอกจากนี้ ลี อีแมน และคณะ (Lee Ehman and other, 1974 : 125) ได้แบ่งการสอนสังคมศึกษาออกเป็น 2 วิธีกว้าง ๆ คือ

1. วิธีที่ยึดครูผู้สอนเป็นศูนย์กลาง (Exposition Mode) การปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนโดยครูเป็นผู้วางแผนการเรียนการสอน และเป็นผู้นำในขณะดำเนินการเรียนการสอนในห้องเรียน จึงมักมีลักษณะเป็นการสื่อสารทางเดียวคือครูผู้สอนเป็นผู้ถ่ายทอดการเรียนการสอน แม้ว่ากิจกรรมเหล่านี้จะยึดถือครูเป็นแกนกลางก็ตามแต่ก็มิได้หมายความว่านักเรียนจะไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมเลย นักเรียนยังคงมีโอกาสปฏิบัติกิจกรรมภายใต้การนำของครู

2. วิธีที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Discovery Mode) ครูเป็นเพียงผู้ประสานงานส่งเสริมให้นักเรียนร่วมกิจกรรมและช่วยแก้ปัญหาอันอาจเกิดขึ้นในระหว่างปฏิบัติกิจกรรมรวมทั้งสร้างบรรยากาศของการเรียนการสอนให้ดำเนินไปด้วยดี

กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางนี้ยังอาจแบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ (สิริวรรณ สุวรรณอาภา 2523 : 177-178)

1. กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดกลุ่มนักเรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้มีโอกาสทำงานเป็นกลุ่ม รู้จักการทำงานร่วมกัน

2. กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดกลุ่มนักเรียนเป็นรายบุคคล เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียน โดยให้นักเรียนแต่ละคนพัฒนาความสามารถของตนเอง

ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดกลุ่มนักเรียนหรือยึดนักเรียนเป็นรายบุคคลก็ตาม ต่างก็ให้ประโยชน์ต่อนักเรียนทั้งสิ้น เพราะถือว่านักเรียนจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการปฏิบัติ ดังนั้นกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียนจึงเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะทำให้การเรียนการสอนบรรลุเป้าหมาย ดังที่ ทีโอดอร์ คาร์ทโซนิส (Theodore Kaltsounis 1979 : 157) ได้อธิบายประโยชน์ของกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ว่า "กิจกรรมจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดมโนทัศน์ กระจ่างค่านิยมหรือความรู้สึกและได้ใช้ทักษะ เพราะผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงความสามารถและเลือกจะทำในสิ่งที่ตนพึงพอใจ"

มูริล ไชเอนบรัน คาร์ลิน (Muriel Schoenbrun Karlin 1980 : 7-9) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของกิจกรรมไว้ดังนี้

1. กิจกรรมจะเป็นแรงจูงใจให้นักเรียนเกิดความสนใจและกระตุ้นให้เกิดความอยากรเรียน อยากร่วมทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนในชั้นเรียน

2. กิจกรรมบางประเภทมีลักษณะพิเศษซึ่งช่วยให้เด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมได้ประสบความสำเร็จในการเรียน

3. กิจกรรมจะเป็นปัจจัยการสอนที่ดีที่สุด ที่ครูจะใช้กระตุ้นนักเรียนให้เกิดการแข่งขัน และทำให้เกิดการพัฒนาทางสติปัญญา

4. ช่วยให้ผู้เรียน เกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลินในการเรียน

5. จะช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้ลึกที่ต่อการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ สถานศึกษา ครู และ เข้าใจหลักการอยู่ร่วมกันอย่างเสมอภาค

จอห์น จาโรลิเมค (John Jarolimek 1977 : 79-80) และแจค อาร์ แฟรงเคิล (Jack R. Fracnkel 1980 : 131) ได้แบ่งกิจกรรมการเรียนวิชาสังคมศึกษาไว้สอดคล้องกันหลายประเภท อาทิ กิจกรรมที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการแสวงหาความรู้ กิจกรรมที่เกี่ยวกับการแสดงความคิดเชิงสร้างสรรค์ กิจกรรมที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกับกลุ่ม และกิจกรรมการเสนอผลงาน ตัวอย่างกิจกรรมเหล่านี้ได้แก่ การอ่าน การสังเกต การฟัง การสัมภาษณ์ การแสดงละคร การร่วมกันจัดทำโครงการ การอภิปรายและการจัดนิทรรศการ เป็นต้น

ส่วน โจนาธาน ซี แมคแลนดอน (Jonathon C. McLendon 1960 : 21-23) นั้น ได้เสนอกิจกรรมในการสอนที่ครูสังคมศึกษาควรให้ความสนใจเป็นพิเศษ ดังนี้

1. กิจกรรมการพูด (Oral activities) เป็นกิจกรรมที่ช่วยนักเรียนที่เรียนช้าและมีประโยชน์สำหรับนักเรียนที่เรียนเร็ว โดยเฉพาะการพัฒนาการเป็นผู้นำ กิจกรรมการพูดมีมากมายสำหรับการเรียนสังคมศึกษาในชั้นเรียน เช่น การรายงาน การเล่าเรื่อง การสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ การแสดงละคร การอภิปรายกลุ่ม การแสดงบทบาทสมมติ การถกเถียงปัญหาเป็นคณะบุคคล การโต้วาที การประชุมสภา การประชุมโต๊ะกลม เป็นต้น

2. การศึกษาค้นคว้าภายใต้การแนะนำของครู (Supervised study) เป็นการพัฒนาความสามารถในการแสวงหาความรู้

3. กิจกรรมกลุ่ม (Group activities) เช่น ขบวนการกลุ่มสัมพันธ์เป็นการฝึกให้นักเรียนเข้าใจการทำงานเป็นหมู่คณะ

4. การอ่าน (Reading) การดำเนินการสอนที่มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน คือการอ่านซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของการเรียนการสอนในวิชาสังคมศึกษา โดยเฉพาะในการอ่าน

วัตถุประสงค์

นอกจากนี้กรมสามัญศึกษา (2532 : 9) ยังได้ให้แนวทางในการจัดและสร้างบรรยากาศด้านวิชาการที่ดีว่าควรคำนึงถึงหลักการดังต่อไปนี้

1. มุ่งเน้นให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอน โดยครูพยายามจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้กระทำด้วยตนเอง และให้โอกาสในการเรียนรู้ให้มากที่สุดตามความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยครูจะเป็นผู้คอยให้ความช่วยเหลือ คำแนะนำ และให้กำลังใจ
2. พัฒนานักเรียนให้สามารถเป็นผู้นำตนเองได้ มีความเชื่อมั่น กระฉับกระเฉง กระตือรือร้น ฉลาด ทันคน กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง มีความกตัญญูกตเวที สุภาพอ่อนน้อม ถ่อมตน สามารถปรับคนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข
3. การจัดการเรียนการสอนควรจัดประสบการณ์ต่าง ๆ ให้นักเรียนตามความเหมาะสม
4. จัดกิจกรรมที่หลากหลายให้นักเรียนได้มีโอกาสแสดงออกและเข้าร่วมทุกคน ตามความถนัดอย่างต่อเนื่องและ เสรี ตลอดจนให้การยกย่องและกำลังใจแก่นักเรียนที่มีความสามารถพิเศษในกิจกรรมต่าง ๆ ที่แสดงออก
5. การเรียนในบางวิชาควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยครูอาจช่วยเหลือนักเรียนที่เรียนอ่อนและส่งเสริมนักเรียนที่เรียนเก่ง
6. ครูควรให้ความรัก ความเมตตาแก่นักเรียนด้วยความจริงใจ เสียสละ และมีเหตุผล

จะเห็นได้ว่าวิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนในวิชาสังคมศึกษา เหล่านี้จะมีส่วนในการส่งเสริมการสร้างบรรยากาศทางวิชาการให้เอื้อต่อการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา โดยเฉพาะวิธีสอนที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางจะมีส่วนช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีความเข้าใจในเนื้อหาสาระ มีทักษะ และค่านิยมที่พึงประสงค์ ซึ่งครูจะต้องพิจารณาวิธีสอนและเลือกกิจกรรมให้สอดคล้องเหมาะสมกับจุดประสงค์และเนื้อหาวิชา โดยคำนึงถึงความสนใจของนักเรียนรวมทั้งสภาพแวดล้อมทางสังคมและเวลา เป็นสำคัญด้วย

สภาพแวดล้อมด้านการบริหารและการจัดการ

ความหมายและความสำคัญของสภาพแวดล้อมด้านการบริหารและการจัดการ

สภาพแวดล้อมด้านการบริหารและการจัดการ หมายถึง บรรยากาศสภาพการ
 คำเนินการใด ๆ ที่จะทำให้การปฏิบัติงานสำเร็จลงด้วยความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรใน
 โรงเรียน ในลักษณะของการส่งเสริมสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคลากรในโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหาร
 กับครู ครูกับครู ครูกับบุคลากรที่ทำงานต่าง ๆ ในโรงเรียน และกับบุคคลภายนอกที่มาเยือน

การบริหารและการดำเนินการต่าง ๆ ในโรงเรียนนั้น จะประกอบด้วยผู้บริหาร
 บุคลากรสายสนับสนุนการสอนและสายปฏิบัติการสอน ซึ่งบุคคลเหล่านี้ต่างปฏิบัติงานไปตามบทบาท
 หน้าที่ของตนและมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เพื่อให้การปฏิบัติงานนั้นบรรลุเป้าหมายภายใต้สภาพ
 สิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันของแต่ละโรงเรียน ลักษณะการบริหารและการจัดการนี้จึง เรียก
 อีกอย่างหนึ่งว่า "บรรยากาศองค์การของโรงเรียน" ดังที่ ภิญญู สาธร (2516 :
 62) ได้กล่าวว่า "โรงเรียนเป็นองค์การชนิดหนึ่ง เพราะโรงเรียนเป็นหน่วยของสังคมที่
 ตั้งขึ้นโดยอาศัยความร่วมมือของบุคคลหลายคน มีความสำนึกในความรับผิดชอบ มีความตั้งใจ
 และมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน" บรรยากาศองค์การของโรงเรียนจึง เป็นบรรยากาศในการปฏิบัติ
 งานที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของบุคลากรในโรงเรียน ดังที่ เดวิด คีธ
 (Davis Keith 1981 : 104) ได้กล่าวถึงบรรยากาศของการปฏิบัติงานนี้จะมีผลต่อการ
 บริหารงานในโรงเรียนในลักษณะของการมุ่งใจการปฏิบัติงานและความพึงพอใจในงานของบุคคล
 ในโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรยากาศองค์การของโรงเรียนหรือบรรยากาศด้านการ
 บริหารและการจัดการที่ดีและพึงประสงค์จะมีผลต่อการสนับสนุนการมุ่งใจในการทำงาน เมื่อ
 บุคคลในสถานศึกษามีแรงจูงใจในการทำงานสูงย่อมมีผลต่อคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา
 นั้นด้วย

ลักษณะบรรยากาศการบริหารและการจัดการหรือบรรยากาศองค์การของโรงเรียน
 แอนดริว ดับบลิว ฮัลปิน (Andrew W. Halpin 1966 : 133-152) ได้จัดบรรยากาศ
 องค์การในโรงเรียนเป็น 6 แบบ ซึ่งบรรยากาศทั้ง 6 แบบนี้เป็นบรรยากาศในการปฏิบัติงาน
 ซึ่งวัดจากพฤติกรรมของคณะครูและผู้บริหารโดยส่วนรวม เรียงจากบรรยากาศองค์การ
 โรงเรียนที่พึงประสงค์ที่สุดไปจนถึงบรรยากาศองค์การที่ไม่พึงประสงค์ดังนี้คือ

1. บรรยากาศเปิด (The open Climate)
2. บรรยากาศอิสระ (The Autonomous Climate)
3. บรรยากาศควบคุม (The Controlled Climate)
4. บรรยากาศสนิทสนม (The Familiar Climate)
5. บรรยากาศรวบอำนาจ (The Paternal Climate)
6. บรรยากาศปิด (The Closed Climate)

แบบบรรยากาศทั้ง 6 บรรยากาศมีลักษณะดังนี้

1. บรรยากาศเปิด (The Open Climate) หมายถึง บรรยากาศในการปฏิบัติงานที่ผู้ปฏิบัติงานมีขวัญสูง ครูร่วมมือกันทำงานอย่างดี ครูมีความพึงพอใจในการทำงาน ผู้บริหารอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน เป็นอย่างดี คณะครูมีความสนิทสนมกลมเกลียวกันมาก มีความภาคภูมิใจในการเป็นสมาชิกของโรงเรียน ผู้บริหารมีบุคลิกภาพเหมาะสมกับบทบาทหน้าที่จึงใจให้ครูปฏิบัติงาน โดยไม่ใช้การบังคับบัญชาตรวจตราอย่างใกล้ชิด ช่วยเหลือเกื้อกูลครูเป็นอย่างดี ครูกับผู้บริหารจึงมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมาก กฎระเบียบต่าง ๆ สามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม ผู้บริหารไม่เน้นผลงานมากนัก แต่ผู้บริหารใช้วิธีสร้างภาวะผู้นำให้เกิดขึ้นในทีมงาน

2. บรรยากาศอิสระ (The Autonomous Climate) หมายถึง บรรยากาศที่ผู้บริหารยอมให้ครูมีความสัมพันธ์กันภายในกลุ่ม จึงทำให้ครูมีความสัมพันธ์กัน เป็นอย่างดีและมีขวัญสูง ก่อให้เกิดความร่วมมือในการทำงาน งานจึงสัมฤทธิ์ผล แต่ผู้บริหารจะห่างเหินจากครูมาก เพราะผู้บริหารจะบริหารงานคล้ายกับบริหารงานธุรกิจโดยจะวางระเบียบไว้เป็นแนวปฏิบัติ แต่ไม่ค่อยควบคุมตรวจตรา เปิดโอกาสให้ครูทำงานตามความสามารถของตน ไม่เน้นผลงาน ผู้บริหารช่วยเหลือเกื้อกูลครูในระดับปานกลาง

3. บรรยากาศควบคุม (The Controlled Climate) หมายถึง บรรยากาศที่ผู้บริหารมุ่งผลงานเป็นสำคัญ ควบคุมตรวจตราใกล้ชิดจนครูมีเวลาทบทวนสังสรรค์กันน้อย แต่เมื่อได้ผลงานออกมาดีครูจึงมีขวัญสูง เมื่อครูต่างคนต่างมุ่งที่จะทำงานของตนให้สำเร็จ การประสานงานร่วมมือจึงน้อยลง ทำให้ขาดความคล่องตัวในการทำงานพอสมควร ความสนิทสนมกลมเกลียวกันอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากผู้บริหารมุ่งเน้นผลงานมาก ครูห่างเหินจากผู้บริหาร ผู้บริหารมักจะทำตามความคิดเห็นของตนเอง ไม่ค่อยรับฟังความคิดเห็นของครู

ผู้บริหารจึงลงมือปฏิบัติงาน เป็นแบบอย่างแก่ครู เสมอ การช่วยเหลือเกื้อกูลของผู้บริหารที่มีต่อครูอยู่ในระดับต่ำ

4. บรรยากาศสนิทสนม (The Familiar Climate) หมายถึง บรรยากาศที่ผู้บริหารและครูมีความสัมพันธ์อันดีกันเป็นอย่างดี แต่ผู้บริหารละเลยต่อการอำนวยความสะดวกในการทำงาน ทำให้ครูร่วมมือกันทำงานน้อย ผู้บริหารไม่เคร่งครัดในกฎระเบียบ ทำให้รู้สึกว่าการทำงานมีความคล่องตัวมากไม่เกิดอุปสรรคในการทำงาน ความสัมพันธ์อันดีกันในหมู่ครูอยู่ในระดับสูง ขวัญของครูอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากผู้บริหารช่วยเหลือเกื้อกูลครูเสมอ ผู้บริหารใกล้ชิดสนิทสนมกับครูมาก บริหารงานแบบไม่มุ่งเน้นงาน การประเมินผลและการสั่งการทั้งทางตรงและทางอ้อมมีน้อย ไม่พยายามที่จะกระตุ้นหรือจูงใจครูให้ทำงาน

5. บรรยากาศรวบอำนาจ (The Paternal Climate) หมายถึง บรรยากาศที่ผู้บริหารควบคุมตรวจตราการปฏิบัติงานของครูอย่างใกล้ชิด แบ่งงานกันทำโดยไม่มีโอกาสประสานงานกัน ทำให้ขาดความสามัคคีและความร่วมมือกันมาก ผู้บริหารจะรวบงานไว้ทำเองเป็นส่วนใหญ่ ครูจึงรู้สึกว่าตนเองมีภาระหน้าที่น้อย ความสัมพันธ์อันดีกันในระหว่างครูด้วยกันอยู่ในระดับต่ำ ขวัญของครูจึงอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากผู้บริหารควบคุมตรวจตราการปฏิบัติงานของครูอย่างใกล้ชิด วางตารางปฏิบัติงานไว้สำหรับปฏิบัติงาน กับทั้งพยายามโน้มน้าวให้ครูทำงานหนักอยู่ตลอดเวลา จึงทำให้ครูกับผู้บริหารห่างเหินกันมาก และครูรู้สึกว่าคุณบริหารมุ่งเน้นผลงานมาก การช่วยเหลือเกื้อกูลของผู้บริหารที่มีต่อครูจึงมีน้อย

6. บรรยากาศปิด (The Closed Climate) หมายถึง บรรยากาศที่ผู้บริหารบริหารงานโดยไม่คำนึงถึงความต้องการและความผาสุกของครู บริหารงานโดยใช้กฎ ระเบียบอย่างเคร่งครัดทำให้ครูขาดการประสานงานกัน ขาดความคล่องตัวในการปฏิบัติงานมาก ครูไม่มีความพึงพอใจในการทำงานจึงทำให้ขวัญของครูตกต่ำ ความสนิทสนมระหว่างครูกับผู้บริหารอยู่ในระดับปานกลาง จากการที่ผู้บริหารควบคุมตรวจตรางานอย่างใกล้ชิดทำให้ครูรู้สึกว่าผู้บริหารห่างเหินจากครูมาก ผู้บริหารมุ่งเน้นผลงานสูง ผู้บริหารปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างแก่ครูได้น้อย การช่วยเหลือของผู้บริหารที่มีต่อครูอยู่ในระดับต่ำ

สภาพแวดล้อมด้านการบริหารและการจัดการที่ดี

บรรยากาศองค์การของแต่ละโรงเรียนจะเป็นแบบใดนั้นจะขึ้นกับระบบการบริหารและการจัดการภายในโรงเรียน โดยผู้มีบทบาทสำคัญคือผู้บริหารโรงเรียน ดังที่ โทพรณ มุสิกสาร

(2517 : 4) และสมยศ นาวีการ (2520 : 1) สรุปว่า บรรยากาศของโรงเรียนนั้น ผู้มีส่วนสำคัญที่ช่วยสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นได้คือ ผู้บริหาร องค์การที่ประสบความสำเร็จส่วนมาก มีสาเหตุมาจากการที่ผู้บริหารขาดประสบการณ์และบริหารงานอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ดังนั้น สภาพบรรยากาศการบริหารและการจัดการในโรงเรียนจึงขึ้นกับบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนที่จะ ส่งเสริมการปฏิบัติงานของคณะครูให้มีประสิทธิภาพเพียงใด และครูหรือบุคลากรในโรงเรียน ทั้งสายสนับสนุนการสอนและสายปฏิบัติการสอนที่ปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ในโรงเรียนค่างมีวัตถุประสงค์ ร่วมกันคือ ต้องการให้งานนั้นบรรลุผลสำเร็จตาม เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโรงเรียน แต่การที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายนั้นย่อมขึ้นกับพฤติกรรมในการปฏิบัติงานของครู ถ้าครูมีขวัญและ กำลังใจดีในการปฏิบัติงานก็จะส่งผลให้งานนั้นดีมีประสิทธิภาพ (ประไพ สุวภิรมย์โชติ 2529 : 2) ฉะนั้นการสร้างบรรยากาศองค์การที่ดีและพึงประสงค์อันจะมีลักษณะที่ส่งเสริมให้ ครูหรือบุคลากรในโรงเรียนทำงานอย่าง เต็มกำลังความสามารถ จึง เป็นสิ่งที่ควรได้รับการ สนับสนุน โดยเฉพาะบรรยากาศเปิดและบรรยากาศที่เป็นอิสระ ที่จัด เป็นบรรยากาศที่พึง ประสงค์ที่ควรส่งเสริมสนับสนุนให้บัง เกิดขึ้นในสภาพการบริหารและการจัดการในโรงเรียน เพราะบรรยากาศทั้งสองแบบจะเป็น (Andrew W. Halpin 1966 : 133-152) บรรยากาศของการปฏิบัติงานที่ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีมิตรไมตรี ให้เกียรติก่อนและกัน ผู้บริหารให้การยอมรับในความสามารถ ครูมีความสัมพันธ์ที่ดีภายในกลุ่ม จึงมีขวัญและกำลังใจสูง ก่อให้เกิดการร่วมมือในการทำงาน ครูมีความพึงพอใจในการทำงาน เพราะผู้บริหารอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานเป็นอย่างดี คณะครูมีความสนิทสนม กลมเกลียว ภาคภูมิใจในการ เป็นสมาชิกของโรงเรียน ผู้บริหารสามารถจูงใจครูให้ปฏิบัติงาน ด้วยความ เต็มใจมากกว่าการใช้คำสั่งหรือการควบคุม ระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ สามารถยืดหยุ่น ได้ตามความ เหมาะสม ซึ่งลักษณะบรรยากาศดังกล่าวนี้จึง เป็นสิ่งที่ควรส่งเสริมให้บัง เกิดขึ้นใน การบริหารและการจัดการภายในโรงเรียน ซึ่งในเรื่องนี้กรมสามัญศึกษา (2532 : 15) ได้เสนอแนะแนวทาง เกี่ยวกับการสร้างบรรยากาศการบริหารและการจัดการที่ดีในโรงเรียน ได้แก่

1. การส่งเสริมสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรต่าง ๆ ในโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหาร กับครู ครูกับครู ครูกับบุคลากรต่าง ๆ ในโรงเรียน ครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน และกับบุคคลภายนอกที่มาเยือน ควรเป็นไปด้วยบรรยากาศแห่งมิตรไมตรี ทุกคนยิ้มแย้มแจ่มใส เข้าหากัน ทักทายกันด้วยความรู้สึกที่ดีต่อกัน มีปัญหาอะไรก็ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อยู่ร่วมกัน

เหมือนที่น้อง ซึ่งอาจกระทำได้โดยเปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมทั้งในการแสดงความคิดเห็น หรือการปฏิบัติงานในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

- 1.1 ส่งเสริมให้มีการประชุมร่วมกันในระดับโรงเรียน ฝ่าย หมวด
อย่างสม่ำเสมอ
- 1.2 เปิดโอกาสให้บุคลากรในโรงเรียนแสดงความคิดเห็นในลักษณะต่าง ๆ
- 1.3 ส่งเสริมการประชุมปฏิบัติการ
- 1.4 จัดให้บุคลากรในโรงเรียนมีโอกาสพบปะสังสรรค์กันในโอกาสอันควร
- 1.5 ส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียนช่วยเหลือเกื้อกูลกันในกรณีต่าง ๆ
- 1.6 มีโครงการเยี่ยมบ้านนักเรียน
- 1.7 เปิดโอกาสให้นักเรียนทำงานโดยคณะกรรมการนักเรียนภายใต้การดูแล
ของครู

- 1.8 ค้อนรับแขกมา เยือนด้วยบรรยากาศแห่งมิตรไมตรี
 - 1.9 ส่งเสริมการปฏิบัติคนให้มีสัมมาคารวะตามขนบธรรมเนียม ประเพณี
2. ก่อสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่บุคลากรในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่
 - 2.1 การจัดให้มีสวัสดิการต่าง ๆ ภายในโรงเรียน
 - 2.2 ส่งเสริมสนับสนุนบุคคลให้แสดงความสามารถอย่างเต็มที่
 - 2.3 ยกย่องชมเชย ประกาศเกียรติคุณ เผยแพร่ผลงานของบุคลากรที่มี
ผลงานดีเด่น
 - 2.4 ส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากร เพิ่มพูนความรู้
 - 2.5 สนับสนุนงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินงานของบุคลากร
 3. ทิมงานผู้บริหารโรงเรียนควรกำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติให้ชัดเจนต่อการ
ปฏิบัติ

สภาพแวดล้อมของโรงเรียนด้านการบริหารและการจัดการ เป็นสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่มีความสำคัญ เพราะ เป็นสภาพของการจูงใจในการปฏิบัติงานและความพึงพอใจของครูในการปฏิบัติงานในโรงเรียน โดยผู้บริหารจะต้องมีบทบาทในการสร้างบรรยากาศที่พึงประสงค์ตามแนวทางของกรมสามัญศึกษาที่เสนอแนะข้างต้น ที่มีลักษณะบรรยากาศ เปิดซึ่งครูจะเต็มใจในการปฏิบัติงานโดยไม่จำเป็นต้องอาศัยคำสั่งที่เข้มงวดของผู้บริหาร

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

บุญมี พันธุ์ไทย (2521 : 46-49) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การใช้อาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ของโรงเรียนในระดับมัธยมศึกษา" เพื่อศึกษาสถานภาพของอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ การใช้ และปัญหาการใช้ รวมทั้งความสูญเสียเปล่าทางการศึกษา เนื่องจากการใช้อาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ กลุ่มตัวอย่างประชากร เป็นผู้บริหาร 57 คน ครูผู้ควบคุมวัสดุอุปกรณ์ 57 คน จากจำนวนโรงเรียนมัธยมศึกษา 57 โรงเรียนทั่วประเทศ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าอัตราส่วน ผลการวิจัยพบว่า ด้านอาคารสถานที่โรงเรียนส่วนมากตั้งอยู่ใกล้แหล่งชุมชน มีอาคารเรียนอยู่ใกล้กัน มีห้องสุขาเพียงพอ น้ำดื่ม น้ำใช้จากน้ำประปา โรงเรียนมีปัญหาในเรื่องอาคารเรียน ห้องเรียน ห้องสมุด ห้องพยาบาล และบ้านพักครูไม่เพียงพอ ด้านวัสดุอุปกรณ์ครูต้องการเครื่องบันทึกเสียงและเครื่องฉายสไลด์ในระดับสูง โรงเรียนไม่มีห้องโสตทัศนศึกษาและขาดครูที่มีวุฒิทางด้านนี้ โรงเรียนส่วนมากไม่มีความสูญเสียเปล่าทางการศึกษา เพราะประสิทธิผลของการใช้ห้องเรียนมีมากกว่า 100 เปอร์เซ็นต์

ประสิทธิ์ ศิลานคร (2522 : 89-96) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์การใช้อาคารเรียนมาตรฐานของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในเขตกรุงเทพมหานคร" เพื่อวิเคราะห์การใช้อาคารเรียนแบบ 318 และอาคารเรียนแบบ 418 เกี่ยวกับประโยชน์ใช้สอยที่มีต่อการเรียนการสอนในด้านความเพียงพอ ความเหมาะสม ความปลอดภัย สุขลักษณะ ระยะทางการติดต่อใช้สอย ความสามารถในการยืดหยุ่นได้ ประสิทธิภาพ การประหยัด ความสามารถในการขยายตัวได้ รุปร่างลักษณะของอาคารเรียนตามความคิดเห็นของผู้บริหารและอาจารย์ โดยพิจารณาความเป็นไปตามเกณฑ์ที่สถาปนิกกำหนดไว้หรือไม่ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและอาจารย์ที่มีต่ออาคารเรียน แบบ 318 และอาคารเรียนแบบ 418 ในด้านประโยชน์ใช้สอย เพื่อเปรียบเทียบสัดส่วนของปริมาณปัญหาเกี่ยวกับอาคารเรียนแบบ 318 และอาคารเรียนแบบ 418 กลุ่มตัวอย่างประชากร เป็นผู้บริหาร 80 คน และอาจารย์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร 279 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความแปรปรวน แปรปรวน ทดสอบค่าที (t-test) และค่าซี (Z-test) ผลการวิจัยพบว่า จากการ

วิเคราะห์โดยจัดลำดับความสำคัญของประโยชน์ใช้สอยอาคารเรียนทั้งสองแบบ กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นไม่ตรงกับ เกณฑ์ของสถาปนิกและกลุ่มผู้บริหาร และกลุ่มอาจารย์ยังมีความคิดเห็นในเรื่องประโยชน์ใช้สอยอาคารเรียนมาตรฐานทั้งสองแบบ และประสพปัญหาในการใช้สอยแตกต่างกัน

ซูเมธ เดียวอิสเรศ (Sumeth Dioisres, 1979 : 149) ได้ศึกษาเกี่ยวกับบรรยากาศองค์การของโรงเรียน และพฤติกรรมผู้นำของครูใหญ่โรงเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร โดยใช้แบบสอบถาม OCDQ กับคณะครูพบว่า ความรู้สึกของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีต่อบรรยากาศองค์การของโรงเรียนมีแนวโน้มลดลงจากบรรยากาศเปิดไปสู่บรรยากาศปิด และเห็นว่าครูที่มีประสบการณ์ทางการสอนมากกว่ามีความรู้สึกต่อบรรยากาศของโรงเรียนของเขาเป็นบรรยากาศเปิด และบรรยากาศองค์การของโรงเรียนและพฤติกรรมผู้นำของครูใหญ่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ

ปรากฏสุวรรณ อติศโต (2524 : 111 - 115) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของครูสังคมศึกษา ผู้บริหารและศึกษานิเทศก์เกี่ยวกับการเรียนการสอนสังคมศึกษาตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น 2521" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูสังคมศึกษา ผู้บริหารการศึกษาและศึกษานิเทศก์วิชาสังคมศึกษาเกี่ยวกับวิชาสังคมศึกษาตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ในเรื่องจุดมุ่งหมายของวิชาสังคมศึกษา กระบวนการเรียนการสอนสังคมศึกษา วัสดุอุปกรณ์การสอนสังคมศึกษา การวัดและประเมินผล เพื่อหาข้อบกพร่องและข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอนสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นให้มีประสิทธิภาพโดยส่งแบบสอบถามไปยังประชากร คือ ครูสังคมศึกษา จำนวน 132 คน ผู้บริหารการศึกษา จำนวน 80 คน ศึกษานิเทศก์ทุกเขต จำนวน 40 คน โดยนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าร้อยละ หาค่ามัชฌิม เลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าที (t-test) ผลการวิจัยปรากฏว่า ครูสังคมศึกษาต้องการความรู้เพิ่มเติมในวิชาสังคมศึกษาเพื่อสอนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 และมีความเห็นว่าควรจัดให้มีการอบรมทางวิชาการและการนิเทศก์การศึกษาเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 แก่ครูสังคมศึกษาอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

วิชัย จันทรเทพา (2524 : 135 - 143) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาเกี่ยวกับสภาพการปฏิบัติงานของครูสังคัมศึกษาระดับมัธยมศึกษา" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการปฏิบัติงานของครูสังคัมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ทั่วประเทศ และเพื่อเปรียบเทียบปัญหาการปฏิบัติงานของครูสังคัมศึกษาทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ประชากรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยครูสังคัมศึกษา จำนวน 615 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ค่ามัชฌิม เลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่าที (t-test) ผลการวิจัยปรากฏว่า ปัญหาที่สำคัญ คือ

1. ปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตรใหม่ เนื้อหาวิชายากและกว้างเกินไป
2. ครูขาดทักษะในการใช้แหล่งวิทยาการและแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วิจารณ์ ในการเรียนสังคัมศึกษา
3. ครูขาดคู่มือครู สื่อการสอน ตำรา เอกสารต่าง ๆ
4. ครูขาดทักษะและความรู้ในการใช้เทคนิคการสอนแบบใหม่ ๆ

และปัญหาที่ครูสังคัมศึกษาในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคประสบอยู่โดยส่วนใหญ่ไม่แตกต่างกัน แต่ประเด็นที่แตกต่างกันและเป็นประเด็นที่ครูสังคัมศึกษาในส่วนกลางประสบอยู่ในระดับมากกว่าครูสังคัมศึกษาในส่วนภูมิภาค คือ ความไม่สะดวกในการเดินทางไปปฏิบัติงาน ปัญหาเรื่องเวลาที่ใช้ในการเตรียมการสอน และสภาพแวดล้อมของโรงเรียนไม่ดี ส่วนประเด็นที่ครูสังคัมศึกษาในส่วนภูมิภาคประสบอยู่ในระดับมากกว่าครูสังคัมศึกษาในส่วนกลาง คือ ปัญหาด้านการเงิน หลักสูตรเนื้อหา วิชามีไม่เหมาะสมกับระดับชั้นและไม่ทันเหตุการณ์ ความไม่สะดวกในการใช้บริการของห้องสมุด

พรเพ็ญ สุวรรณเดชา (2525 : 153 - 154) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างปฏิสัมพันธ์ทางวาจา กับผลสัมฤทธิ์ในการเรียนวิชาประชากรศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เขตกรุงเทพมหานคร" เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปฏิสัมพันธ์ทางวาจา ระหว่างครูกับนักเรียน กับผลสัมฤทธิ์ในการเรียนวิชาประชากรศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในเขตกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ ครูวิชาประชากรศึกษาและนักเรียนที่กำลังเรียนวิชาประชากรศึกษา (ส. 316) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2524 จำนวนครู 7 คน จำนวนนักเรียน 252 คน จาก 7 โรงเรียนที่เปิดสอนวิชาประชากรศึกษา รวบรวมข้อมูลใช้เทคนิคการสังเกตพฤติกรรมทางวาจาของแฟลน เคอร์ส

และการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์วิชาประชากรศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลโดยค่าสถิติร้อยละ ค่ามัชฌิม-เลขคณิต ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่าอัตราส่วนอิทธิพลทางอ้อมกับอิทธิพลทางตรง (I/D ratio) ของปฏิสัมพันธ์ทางวาจามีความสัมพันธ์ในทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ในการเรียนวิชาประชากรศึกษาของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.435 กล่าวคือ นักเรียนจะเรียนรู้และมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ในสภาพการเรียนการสอนที่ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นได้ เป็นผู้พูด เป็นผู้กระทำ ส่วนสภาพการเรียนการสอนที่ครูบรรยาย เป็นส่วนใหญ่ ครูเป็นผู้พูดนั้นนักเรียนไม่ค่อยมีโอกาสได้แสดงออก ซึ่งครูใช้อิทธิพลทางอ้อมน้อยอิทธิพลทางตรงมากก็มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนเช่นกัน กล่าวคือ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนน้อยด้วย

ณรงค์ กิจสนาโยธิน (2526 : 62) ได้ทำวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบคัดสรร ซึ่งไม่ใช่ความสามารถทางเชาวน์ปัญญา กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เขตการศึกษา" มีวัตถุประสงค์เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบคัดสรร ซึ่งไม่ใช่ความสามารถทางเชาวน์ปัญญา กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างประชากร เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2525 ของโรงเรียนในเขตการศึกษา 7 จำนวน 414 คน โดยการสุ่มตัวอย่างประชากรแบบธรรมดา นำผลมาวิเคราะห์โดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรม SPSS

ผลการวิจัยพบว่าตัวพยากรณ์ในองค์ประกอบคัดสรรซึ่งไม่ใช่ความสามารถทางเชาวน์ปัญญาที่มีค่าสหสัมพันธ์ในทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 คือ ความรู้ลึกของนักเรียนเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ประกอบด้วยความรู้ลึกของนักเรียนค่อนเนื้อหาวิชาสังคมศึกษา ความรู้ลึกของนักเรียนต่อครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา และความรู้ลึกของนักเรียนต่อบรรยากาศในชั้นเรียน องค์ประกอบที่กล่าวมานี้มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ ถ้านักเรียนมีความรู้ลึกที่ดีค่อนเนื้อหาวิชาต่อครูผู้สอน และต่อบรรยากาศในชั้นเรียนแล้ว นักเรียนจะเรียนอย่างมีความสุข ครูและนักเรียนได้ร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเต็มที่ ทำให้นักเรียนได้รับความรู้จากการเรียน นักเรียนจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง

วิลาวัลย์ จำรูญโรจน์ (2526 : 112 - 118) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาเกี่ยวกับการนิเทศวิชาสังคัมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาในการนิเทศวิชาสังคัมศึกษา และเพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ครูสังคัมศึกษาและศึกษานิเทศก์สายสังคัมศึกษาเกี่ยวกับปัญหาในการนิเทศวิชาสังคัมศึกษาโดยส่งแบบสอบถามไปยังประชากร คือ ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 80 คน ครูสังคัมศึกษา จำนวน 80 คน ศึกษานิเทศก์สายสังคัมศึกษา จำนวน 25 คน รวมทั้งสิ้น 185 คน โดยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์หาความแปรปรวนทางเดียว ปรากฏว่าปัญหาในด้านการเรียนการสอน คือ อุปกรณ์การสอนมีไม่เพียงพอ ครูไม่มีโอกาสได้ดูการสาธิตการสอนที่ดี ครูขาดความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ครูไม่เปลี่ยนพฤติกรรมการสอนแม้ได้รับการนิเทศแล้ว และศึกษานิเทศก์ไม่มีเวลาให้คำปรึกษาแนะนำแก่ครูเท่าที่ควร

อุรี ลัมพิสุทธิ์ (2526 : 61 - 63) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบบางประการ ซึ่งไม่ใช่ความสามารถทางสติปัญญา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3" เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบบางประการ ซึ่งไม่ใช่ความสามารถทางสติปัญญา ได้แก่ องค์ประกอบทางด้านโรงเรียน และองค์ประกอบทางด้านกิจกรรมนอกชั้นเรียน กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ และหาสมการถดถอยพหุคูณ เพื่อพยากรณ์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ โดยใช้องค์ประกอบบางประการซึ่งไม่ใช่ความสามารถทางสติปัญญาเป็นตัวพยากรณ์ กลุ่มตัวอย่างประชากร เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2525 ของโรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 398 คน ผลการวิจัยพบว่า สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์กับตัวพยากรณ์ทั้ง 25 ตัว ในองค์ประกอบบางประการที่ไม่ใช่ความสามารถทางสติปัญญา มีตัวพยากรณ์ที่มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 จำนวน 17 ตัว เรียงความลำดับดังนี้ ขนาดของโรงเรียน การทำแบบฝึกหัดแปลก ๆ ใหม่ ๆ นอกเหนือจากที่เรียนในห้องเรียน เพศของครูสอนวิชาคณิตศาสตร์ เจตคติของนักเรียนต่อวิชาคณิตศาสตร์ ประเภทของโรงเรียน การเข้าแข่งขันคอมพิวเตอร์ทางคณิตศาสตร์ การสอบซ่อมวิชาคณิตศาสตร์ การศึกษาค้นคว้าในห้องสมุดเกี่ยวกับคณิตศาสตร์ การอ่านวารสารเกี่ยวกับคณิตศาสตร์ คะแนนรวมกิจกรรมนอกชั้นเรียน ความสัมพันธ์ของนักเรียนกับครอบครัว เจตคติของนักเรียนต่อการ

เรียนการสอนคณิตศาสตร์ การอภิปรายปัญหาทางคณิตศาสตร์กับเพื่อน การไปศูนย์รวมทางคณิตศาสตร์นอกสถานที่ และสถิติการขาดเรียน ตัวพยากรณ์ที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เรียงลำดับความสำคัญ ได้แก่ ขนาดของโรงเรียน การเข้าแข่งขันตอบปัญหาทางคณิตศาสตร์ การสอนซ่อมเสริมวิชาคณิตศาสตร์ เจตคติของนักเรียนต่อวิชาคณิตศาสตร์ และการทำอุปกรณ์

ชุมพล ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา (2527 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับบรรยากาศองค์การโรงเรียน และพฤติกรรมผู้นำของครูใหญ่โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 12 โดยใช้เครื่องมือ OCDQ วัดบรรยากาศองค์การ และใช้ LBDQ วัดพฤติกรรมผู้นำ พบว่า บรรยากาศองค์การโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก เป็นบรรยากาศปิด บรรยากาศองค์การโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง ขนาดใหญ่ ขนาดใหญ่พิเศษ เป็นบรรยากาศรวบอำนาจ พฤติกรรมผู้นำของครูใหญ่โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กมีแนวโน้มไปทางมุ่งสัมพันธ์ ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ ขนาดใหญ่พิเศษ โดยส่วนรวมมีพฤติกรรมมุ่งงาน และพฤติกรรมแบบมุ่งงานของครูใหญ่โรงเรียนมัศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับบรรยากาศองค์การโรงเรียนโดยส่วนรวม เป็นบรรยากาศรวบอำนาจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และไม่มีความสัมพันธ์กับบรรยากาศโรงเรียนบรรยากาศเปิด บรรยากาศอิสระ และบรรยากาศสนิทสนม

วิลาส บุญทองขาว (2527 : 72 - 73) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "บรรยากาศการเรียนการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาตามทัศนะของนักเรียน ครู และผู้บริหาร เขตการศึกษา 4" เพื่อศึกษาบรรยากาศการเรียนการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาตามทัศนะของนักเรียน ครู และผู้บริหาร กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียน ครู และผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตการศึกษา 4 ปีการศึกษา 2526 จำนวน 793 คน ผลการวิจัยพบว่า บรรยากาศการเรียนการสอนในโรงเรียนเป็นที่น่าพอใจมากสำหรับนักเรียน ครู และผู้บริหาร นักเรียนพอใจกับบรรยากาศการเรียนการสอนโดยเฉพาะพฤติกรรมของครูเป็นที่น่าพอใจมาก และนักเรียนมีทัศนะไม่แตกต่างกันในด้านขนาดของโรงเรียน นอกจากนี้ทั้งนักเรียน ครู และผู้บริหาร ได้แสดงความคิดเห็นเช่นเดียวกันคือ ต้องการให้ครูมีเหตุผล ไม่ใช่อารมณ์ เข้าใจปัญหาของศิษย์ มีความกระตือรือร้นในการสอน ใช้วิธีการสอนที่สนุกสนาน ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน จัดหาหรือผลิตอุปกรณ์การสอนใหม่ ๆ เสมอ และเพียงพอต่อจำนวนนักเรียน มีการ

วัดผลสม่าเสมอหรือเมื่อสอนจบบทเรียน จัดสอบวัดความก้าวหน้าของนักเรียนทางวิชาการบ่อย ๆ เป็นต้น

ฤดี ภูมิภูถาวร (2527 : 91 - 94) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความต้องการเสริมสมรรถภาพทางการสอนของครูสังคศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตการศึกษา 4" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความต้องการการเสริมสมรรถภาพทางการสอนของครูสังคศึกษา ระดับมัธยมศึกษา เขตการศึกษา 4 ในเรื่องการวางแผนการสอน ทักษะการสอน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ปัจจัยด้านอื่น ๆ ที่มีส่วนเสริมสมรรถภาพทางการสอนของครูสังคศึกษา และวิธีการเสริมสมรรถภาพทางการสอน ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังครูสังคศึกษาทั้งหมดในโรงเรียนมัธยมศึกษาทุกโรงเรียนในเขตการศึกษา 4 เป็นจำนวนครู 308 คน ในโรงเรียน 49 โรงเรียน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรม SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) เพื่อหาค่าร้อยละ มีขนิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way Analysis of Variance) และทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มด้วยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe's Method) ผลการวิจัยปรากฏว่า ครูสังคศึกษาส่วนใหญ่ในทุกกลุ่มโรงเรียนมีความต้องการที่จะเสริมสมรรถภาพทางการสอนทุกด้านในระดับมาก และเมื่อเปรียบเทียบความต้องการการเสริมสมรรถภาพทางการสอนของครูสังคศึกษา ปรากฏว่าครูทุกกลุ่มโรงเรียนมีความต้องการเสริมสมรรถภาพทางการสอนในทุกด้านไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ยกเว้นด้านที่เกี่ยวกับปัจจัยอื่น ๆ ที่มีส่วนเสริมสมรรถภาพทางการสอน ที่ปรากฏว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 และกลุ่มโรงเรียนที่แตกต่างกัน คือ ครูสังคศึกษาในกลุ่มโรงเรียนจังหวัดกระบี่ และครูสังคศึกษาในกลุ่มโรงเรียนจังหวัดตรัง

ทรงพรพรรณ วายโสภา (2531 : 91 - 99) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนการสอนสังคศึกษา ตามการรับรู้ของครูสังคศึกษาและนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย" โดยมุ่งศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนการสอนสังคศึกษาใน 4 ด้าน คือ

1. ปัจจัยด้านครูสังคศึกษา
2. ปัจจัยด้านนักเรียน
3. ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอน
4. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมโรงเรียน

กลุ่มประชากร เป็นครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา จำนวน 72 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 360 คน จากโรงเรียนมัธยมศึกษา 24 โรงเรียนในกรุงเทพมหานคร ที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ค่ามัชฌิม เลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปของ SPSS ผลการวิจัยพบว่า ตามการรับรู้ของครูสังคมศึกษาและนักเรียนเห็นว่า ปัจจัยด้านครูสังคมศึกษาและปัจจัยด้านนักเรียนมีผลต่อการเรียนการสอนสังคมศึกษามาก แต่ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนและปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางโรงเรียนมีผลต่อการเรียนการสอนสังคมศึกษาปานกลาง

วัฒนา สุขริน (2533 : 70 - 76) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การใช้ประโยชน์อาคารเรียนด้านการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 6" เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์อาคารเรียนด้านการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 6 กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นผู้บริหาร 101 คน ครูผู้สอน 404 คน ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดกลางมีการใช้ประโยชน์ห้องเรียนสูงกว่าการใช้ประโยชน์ห้องเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก และโรงเรียนขนาดกลางมีการใช้พื้นที่ห้องเรียนค่อนักเรียนสูงกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดเล็ก แสดงว่าโรงเรียนทั้ง 2 ขนาด ยังสามารถเพิ่มจำนวนนักเรียนในห้องเรียนได้อีก นอกจากนี้การจัดใช้พื้นที่ห้องเรียนเพื่อการส่งเสริมการเรียนการสอนเรียงตามลำดับดังนี้ คือ มุมประสบการณ์ จัดป้ายนิเทศ จัดเป็นที่เก็บสื่อการเรียนการสอน จัดแสดงผลงานของนักเรียน มุมหนังสือ และที่นั่งอ่านหนังสือ

งานวิจัยในต่างประเทศ

ไบรอน จี แมสซาลัส (Byron G. Massialas, 1961 : 1529 - A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "Description and Analysis of a Method of Teaching a High School Course in World History" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์โลกในระดับชั้นมัธยมศึกษา และวิเคราะห์ผลของการสอนในวิธีต่าง ๆ โดยทำการทดลองกับนักเรียนโรงเรียนมัธยมสาธิต มหาวิทยาลัยอินเดียน่า จำนวน 114 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 เรียนโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) กลุ่มที่ 2 เรียนโดยวิธีการสอนแบบบรรยาย (Lecture Method)

ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนกลุ่มที่ 1 สามารถเรียนรู้เนื้อหาวิชาได้มากเท่ากับนักเรียนกลุ่มที่ 2 ข้อสังเกตของผู้วิจัยยังพบอีกว่านักเรียนกลุ่มที่ 1 มีความสามารถในการใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถใช้ความรู้และเหตุผลของตนเอง และพัฒนาทักษะ ทักษะคิดให้สัมพันธ์กับความคิด สามารถวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีเหตุผล มีความสามารถในการอธิบายอย่างมีเหตุผลมากกว่านักเรียนซึ่งได้รับการสอนแบบบรรยาย

แอนดริว ดับบลิว ฮัลปิน และดอน บี ครอฟฟ์ (Andrew W. Halpin and Don B. Croff., 1966 : 133 - 135) ได้ร่วมกันสร้างแบบสอบถามเพื่อวัดบรรยากาศองค์การชื่อ Organizational Climate Description Questionnaire (OCDQ) ขึ้นในปี ค.ศ. 1963 ใช้ศึกษาบรรยากาศของโรงเรียนประถมศึกษา 71 โรงเรียน แล้วจัดเป็นบรรยากาศของโรงเรียนได้ 6 แบบ และจากผลการวิจัยครั้งนั้น ฮัลปินพบว่าบรรยากาศโรงเรียนจะเรียง เป็นลำดับต่อเนื่องกันจากแบบที่ฟังประสงค์ที่สุดจนถึงแบบที่ไม่ฟังประสงค์ คือ บรรยากาศเปิด บรรยากาศอิสระ บรรยากาศควบคุม บรรยากาศสนิทสนม บรรยากาศรวมอำนาจ และบรรยากาศปิด

เจอโรมส์ เอส อัลเลนเดอร์ (Jeromes S. Allender, 1969 : 399 - 409) ได้ทำวิจัยเรื่อง "The Teaching of Inquiry Skills Using a Learning Center" เพื่อศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อทักษะของการคิดแบบสืบสอบ โดยใช้ นักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 54 คน เป็นกลุ่มตัวอย่างและจัดเด็กเหล่านั้นให้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน 3 แบบคือ สิ่งแวดล้อมเปิด สิ่งแวดล้อมที่ได้จัดเตรียมไว้ให้ และกลุ่มควบคุม โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างในการจัด แล้วให้เด็กแต่ละคนหาประสบการณ์และความรู้ โดยใช้ความคิดแบบสืบสอบจากอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จัดไว้ให้ เช่น หนังสือ เครื่องขยายเสียง เอกสาร และรายงานต่าง ๆ แล้วเปรียบเทียบคะแนนที่ได้จากจำนวนคำถามของนักเรียนแต่ละคน ปรากฏว่านักเรียนที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมเปิดและสิ่งแวดล้อมที่ได้จัดเตรียมไว้ให้ถามคำถามได้มากกว่านักเรียนที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมแบบควบคุมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

แจค กอร์ดอน กันน์ (Jack Gordon Gunn, 1971 : 4874 - 4875-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "A Study of the Organizational Climate of Selected High Schools in the State of Mississippi" เพื่อศึกษาบรรยากาศด้านการจัดการ

ของโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่เลือกสรรแล้วในรัฐมิสซิสซิปปี ตัวอย่างประชากร เป็นครูและผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 1,340 คน ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 61 โรงเรียน จาก 39 ตำบล ในรัฐมิสซิสซิปปี ระหว่าง ค.ศ.1970-1971 ผลการวิจัยพบว่าจำนวนนักเรียนมีความสัมพันธ์กับบรรยากาศของโรงเรียน คือ โรงเรียนที่มีนักเรียนจำนวนน้อยจะมีบรรยากาศเปิด ส่วนโรงเรียนที่มีนักเรียนจำนวนมากจะมีบรรยากาศปิด

โรเจอร์ คัมบลิว ทรอนตัน (Roger W. Thornton, 1977 : 4770-A)

ได้ทำการวิจัยเรื่อง "A Study of the Design Building Concept of School Facility Planning as Utilized in Selected Indiana School Systems" ได้ศึกษาถึงเรื่องการออกแบบก่อสร้างและการวางผังโรงเรียน เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการใช้สอย โดยศึกษาจากโรงเรียนในรัฐอินเดียน่า กลุ่มตัวอย่างประชากรจากการสัมภาษณ์ ได้แก่ ผู้อำนวยการ ผู้ให้คำปรึกษา สถาปนิก ผู้รับเหมา และตัวแทนของโรงเรียน ผลการวิจัยสรุปว่า การออกแบบอาคารเรียนจะต้องคำนึงถึงความสะดวกของการใช้ประโยชน์ได้หลาย ๆ อย่าง ในราคาที่เหมาะสม เจ้าหน้าที่โรงเรียนที่รับผิดชอบด้านอาคารสถานที่จะต้องพิจารณาและคำนึงถึงการก่อสร้าง การออกแบบ กระบวนการก่อสร้าง ตลอดจนการทำสัญญาและการประกวดราคา และต้องระวังมิให้ผู้รับจ้างใช้วัสดุก่อสร้างที่มีคุณภาพต่ำหรือใช้วัสดุอย่างอื่นแทน ซึ่งต้องมีการควบคุมอย่างใกล้ชิด รวมถึงการพิจารณาคุณสมบัติของผู้รับจ้างที่จะมีการประกวดราคา การประชุมผู้รับจ้างทุกคนเพื่อเปิดซองประกวดราคา

ริชาร์ด ไมเคิล เพจ (Richard Michael Paige, 1978 : 3541-A)

ได้ทำการวิจัยเรื่อง "The Impact of the Classroom Learning Environment on Academic Achievement and Individual Modernity in East Java, Indonesia" เพื่อศึกษาผลของตัวแปรต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับโรงเรียนและตัวแปรภายนอกโรงเรียนที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการและไม่ใช่วิชาการ ได้แก่ ภูมิหลังทางคุณลักษณะของผู้เรียน บรรยากาศการเรียนรู้นอกบ้าน บรรยากาศทางกายภาพและการจัดการในโรงเรียนและในห้องเรียน ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับครู บรรยากาศการเรียนรู้อื่นในห้องเรียน และลักษณะของโรงเรียนที่เป็นแบบในเมืองและแบบชนบท โดยเน้นศึกษาตัวแปรด้านบรรยากาศโดยส่วนรวมและเฉพาะเจาะจงบรรยากาศการเรียนรู้อื่นในห้องเรียน กลุ่มตัวอย่างประชากร เป็นนักเรียนเกรดหก จำนวน 1,621 คน จากโรงเรียนประถมศึกษาในชนบท 30 โรงเรียน ในเมือง 30 โรงเรียน ในเขตชวาคะวันออก 5 เขตย่อย ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรด้านบรรยากาศในห้องเรียนเป็นตัวแปรหนึ่งที่ส่งผลต่อความ

แปรปรวนในการ เรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากงานวิจัยข้างต้นจะ เห็นได้ว่า เป็น เรื่องที่ เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมของ โรงเรียน ทั้ง 3 ด้าน นับแต่สภาพแวดล้อมของโรงเรียนด้านกายภาพที่เกี่ยวกับ ความสำคัญของสภาพแวดล้อมของโรงเรียน การออกแบบ การวางแผนผัง และการใช้ประโยชน์จากอาคารสถานที่ ซึ่งงานวิจัยที่ศึกษามีข้อค้นพบที่สอดคล้องกันว่า สภาพแวดล้อมของโรงเรียนด้านกายภาพจะมีผลต่อการเรียนการสอน และสภาพดังกล่าวยังไม่เอื้อต่อการเรียนการสอน เฉพาะอย่างยิ่งงานวิจัยของไทยที่เกี่ยวกับอาคารสถานที่ พบว่า ด้านอาคารสถานที่ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการทางด้านการศึกษา ในด้านสภาพแวดล้อมของโรงเรียนด้านวิชาการ เกี่ยวกับสภาพการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ปัญหาและความต้องการของครูสังคมศึกษา บรรยายาการเรียนการสอน งานวิจัยมีข้อค้นพบที่สอดคล้องกันว่า การเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษายังประสบปัญหาเกี่ยวกับวิธีสอน การจัดกิจกรรม การเรียนการสอนของครูที่ยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขปรับปรุงในเรื่องนี้ และจากงานวิจัยของต่างประเทศ เรื่องนี้จะเป็นการเปรียบเทียบการสอนระหว่างวิธีบรรยายกับวิธีที่ใช้กระบวนการแสวงหาความรู้ อย่าง เป็นระบบ เช่น วิธีสืบสอบ สถานการณ์จำลอง ส่วนในด้านสภาพแวดล้อมของโรงเรียนด้านการบริหาร และการจัดการ เกี่ยวกับสภาพบรรยากาศ การปฏิบัติงานในโรงเรียน โดยทั่วไปมิได้เกี่ยวข้องกับวิชาสังคมศึกษาโดยตรง แต่เป็น เรื่องของบรรยากาศองค์การของโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีข้อค้นพบสอดคล้องกันว่า บรรยากาศองค์การของโรงเรียนมัธยมศึกษาส่วนใหญ่จะเป็นบรรยากาศเปิด ซึ่งในเรื่องนี้ผู้วิจัยในฐานะครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพแวดล้อมของโรงเรียนทั้ง 3 ด้าน ว่า จะเอื้อต่อการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาเพียงใด เพราะยังไม่เคยมีผู้ใดทำการวิจัยในเรื่องนี้โดยตรงมาก่อน และจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแสดงให้เห็นว่า สภาพแวดล้อมของโรงเรียนในเรื่องต่าง ๆ นี้ จะมีอิทธิพลอย่างมากต่อการพัฒนานักเรียน เพื่อจะเป็นพลเมืองดีของประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของวิชาสังคมศึกษาที่มุ่ง เน้นพัฒนานักเรียนให้ เป็นพลเมืองดี เช่นเดียวกัน